

HART VAN DE STAD KRANT

Het Noordeinde in juni foto Sarah Hart

Dialogo, afstemming en samenwerking bij veranderingen in de leefomgeving moeten gewoon worden

- door Ed Mol en Marjolijn Pouw

De stad wordt gemaakt door bewoners, ondernemers en mensen die er verblijven zegt de gemeente in haar onlangs uitgebrachte Handreiking samenwerking in de stad. Het document is de leidraad bij de samenwerking tussen de verschillende partijen die betrokken zijn bij de inrichting van onze buitenruimte. Dat die wordt gewaarborgd is des te belangrijker, sinds op 1 januari de Omgevingswet van kracht werd die de weg moet banen in het woud van regels op dat vlak.

De drijvende kracht achter de Handreiking zijn wethouder Abdelhaq Jermoumi (Kansengelijkheid, Jeugd en Onderwijs) en de beleidsadviseurs Ansâr Ahmadali (communicatie & participatie) en Floor van Deursen (communicatie & participatie). Ze

werden bijgestaan door een adviesgroep van ondernemers, jongeren, studenten en wijkverenigingen waarin ook PAL Leiden vertegenwoordigd was. 'Dialogo, afstemming en samenwerking bij veranderingen in de leefomgeving moeten gewoon worden', aldus Jermoumi bij ons gesprek over de Handreiking.

Wat is jullie achtergrond?

Jermoumi: 'Ik ben als 4-jarige met mijn moeder, zus en broertje uit Marokko naar Leiden verhuisd. Mijn vader hoort bij de eerste generatie gastarbeiders en liet ons eind jaren zeventig overkomen. We gingen in Leiden-Noord wonen, waar wij kinderen veel op straat speelden en al gauw de taal leerden. Mijn ouders waren streng als het om school ging en zorgden dat we erheen gingen. Daar heb ik veel profijt van gehad. Het was wel eens lastig, want zij zijn analfabeet en wij moesten voor ze lezen en schrijven, maar we zijn allemaal goed terecht gekomen.

Dat kinderen gelijke kansen krijgen en hun eventuele taalachterstand al vroeg inlopen is van groot belang. Het moet voor je loopbaan niet uitmaken waar je wieg heeft gestaan, ieder kind verdient het om veilig en gezond op te groeien. Er zijn nog te veel groepen die door hun taalachterstand maatschappelijk niet mee kunnen komen en ze breiden zich uit. De verdergaande digitalisering maakt deelname aan de maatschappij ook voor ouderen en mensen die niet met de informatisering kunnen omgaan steeds moeilijker. Om te voorkomen dat ze buiten de boot vallen, moeten we daar ook meer oog voor hebben.

Na mijn middelbare schoolopleiding en studie ging ik aan de slag. Ik heb in en buiten Leiden op verschillende gebieden ervaring opgedaan. Het was een goede voorbereiding op mijn werk als wethouder. Tot mijn groot genoegen heb ik onderwijs, jeugd en kansengelijkheid in portefeuille en kreeg ik er ook nog participatie bij.'

Ahmadali: 'Ik heb een Nederlandse moeder en een Surinaamse vader. Mijn vader kwam op zijn 16e naar Nederland. Voor hem was de overgang denk ik gemakkelijker dan voor Abdelhaq, want de voertaal in Suriname is Nederlands. Maar ik ben het helemaal met Abdelhaq eens dat je de taal van je omgeving moet kennen om maatschappelijk mee te kunnen doen. Zelf ben ik geboren en getogen in Haarlem. Ik werk nu vier jaar in Leiden en vind het een geweldige stad, ook al door de omvang. Er is hier nog echt sprake van sociale samenhang. Die heb je nodig om een stad leefbaar te houden. Van mijn ouders, beiden zijn jurist, leerde ik dat gelijk hebben niet hetzelfde is als gelijk krijgen en dat je mensen moet overtuigen als je iets van ze wil. Je moet ze bij je doel betrekken, want de bal rolt nou eenmaal niet vanzelf jouw kant op.'

Betrokkenheid is ook het thema van de Handreiking. Waarom en hoe is die tot stand gekomen?

Jermoumi: 'Als overheid heb je de plicht om mensen helder uit te leggen wat er in hun directe omgeving gaat veranderen en ze daarbij te betrekken. Je moet weten wat er leeft en daar zoveel mogelijk rekening mee houden. In het verleden verliep de communicatie daarover nog wel eens stroef. Neem de commotie over ontwikkelingen rond de hoogbouw in Leiden-Noord. De gemeenteraad, waar ik toen dat speelde nog deel van uitmaakte, besprak de

Wethouder
Abdelhaq Jermoumi
foto Leonie van der Helm

strubbelingen met het college. We vroegen ons af of er genoeg aandacht was geweest voor tegengeluiden uit de omgeving. Uit de analyse bleek dat de samenwerking daarmee eigenlijk niet goed was verlopen. Aan discussie- en informatieavonden had het niet ontbroken, maar daar waren vooral veel hoog opgeleide

2 witte mannen op afgekomen. Zij keken anders aan tegen de ontwikkelingen dan de meeste mensen uit de buurt, die er direct mee te maken hadden. We kregen het advies om dat anders te gaan organiseren. Niet meer van bovenaf, maar rechtstreeks met betrokkenen. Maar hoe doe je dat? We hebben er een bureau bij gehaald en zijn begonnen. We kwamen op de gedachte om met alle belanghebbenden een draaiboek te maken met de punten waarop je bij grote projecten moet letten. Het hele veld was erbij betrokken: van ondernemers en wijkverenigingen tot scholieren en studenten. En zo kwam de Handreiking tot stand. Het is echt een gezamenlijk opgesteld document geworden.'

De samenstelling van de groepen was inderdaad zeer gevarieerd en er is hard gewerkt, maar het blijft lastig om over de juiste informatie te beschikken en als leek de juridisch en technisch soms zeer ingewikkelde documentatie te volgen. Hoe denken jullie dat te ondervangen?

Ahmadali: 'In de Omgevingswet is vastgelegd aan welke vereisten je moet voldoen bij grote veranderingen in de leefomgeving van mensen. Je kunt niet zomaar beginnen, maar moet kunnen aantonen dat je met de belanghebbenden het gesprek bent aangegaan. Dat geldt natuurlijk ook voor beleid. Neem bijvoorbeeld schuldsanering bij de bestrijding van armoede. Vraag mensen wat ze nodig hebben en zadel ze als overheid niet op met wat jij voor ze hebt bedacht. Daar zitten ze meestal niet op te wachten of nog erger – je helpt ze van de wal in de sloot. Je hebt er ook deskundigen bij nodig. Neem de schuldsanering, dat kan niet zonder het NIBUD, goed ingevoerde ambtenaren en vooral ervaringsdeskundigen. Het is allerm minst vrijblijvend en kost een hoop tijd, maar deze vorm van hulp kan je een hoop ellende besparen en hopelijk ook de gang naar de rechter voorkomen.

De Handreiking geeft houvast. Er staat in hoe de belangen van mens en dier en ook het groen kunnen worden meegewogen bij participatietrajecten. Die aspecten moeten er een vast onderdeel van zijn.

Dat is best lastig, want het vereist een gelijk speelveld voor alle betrokkenen. Neem alleen al de informatievoorziening. Hoe zorg je dat mensen over de benodigde documentatie beschikken en dat die ook voor de leek is te volgen?'

Jermoumi: 'Bij de opstelling van de Handreiking hebben we ons als gemeente open opgesteld. Onze rol is sturend. Wij zitten aan de voorkant. We verlenen bij woningbouwprojecten de opdracht en stellen samen met de gemeenteraad de kaders vast, maar de verantwoordelijkheid voor de wijze waarop de participatie is geregeld, ligt bij de projectontwikkelaar. Die moet dat goed oppakken en in zijn participatieplan aangeven hoe dat is geregeld. Wij kijken mee en toetsen. We kunnen bijvoorbeeld tegen een ontwikkelaar zeggen: 'Je hebt nu wel gezegd dat je dit of dat zou doen, maar wij zien daar in de praktijk niets van terug.' Het risico dat mensen afhaken is daarmee natuurlijk niet weg. Sommige gebieden zijn zo complex en er spelen zoveel factoren mee dat ze ook voor experts vaak moeilijk zijn te doorgronden. Ik begrijp heel goed dat je dat als leek niet overziet en je afvraagt wat er met je inbreng is gedaan. We moeten het proces van participatie dan ook ambtelijk goed begeleiden. Aangeven waarom iets niet kan en dat blijven uitleggen. De Handreiking is daar het handvat voor.'

De Rembrandtstraat in juni foto Sarah Hart

Kun je van doorgaans toch al overbezette vrijwilligers zoals bewoners de vereiste inzet bij participatietrajecten verlangen? Wij hebben niet de mogelijkheid om specialisten voor advies in te huren, zoals de gemeente of projectontwikkelaars kunnen doen. We zijn vrijwilligers die er onze vrije tijd in moeten steken, het speelveld is dus allerm inst gelij k.

Ahmadali: 'Dat is zo. Vrijwilligers kun je niet in dienst nemen, ook niet voor een paar uur, maar je kunt groepen die structureel bij overleg betrokken zijn wel

faciliteren. Neem de scholieren van de Jongerenraad of de deelnemers aan het Burgerberaad Maar die aanpak is niet één op één over te zetten naar andere projecten. In een aantal gevallen kun je het faciliteren mogelijk bij de (project) ontwikkelaar onderbrengen, maar we moeten voorkomen dat ook zij overvraagd worden door wat we als gemeente van hen verwachten. Hoe we de omgeving het beste bij beleid en projecten kunnen betrekken zullen we met elkaar moeten onderzoeken. We gaan daar graag over in gesprek met de groep die aan de opstelling van de Handreiking heeft meegewerkt. Ook Ed Mol heeft daar deel van uitgemaakt.'

In memoriam Ab Pilgram

- door Marjolijn Pouw

Op 2 juli stierf oud-politiek redacteur bij de KRO en de NOS, Ab Pilgram, op 83-jarige leeftijd. Ruim twintig jaar geleden, toen Ab in Den Haag werd gestationeerd, verhuisden hij en zijn vrouw Marijke van Hilversum naar de Academiewijk. Jarenlang had hij onze stad vanuit de trein van Hilversum naar Den Haag bekeken en hij vond het een goede gedachte om er te gaan wonen. Hij heeft er nooit spijt van gehad, zei hij toen Adri Klaassen en ik hem in de zomer van 2022 voor de krant interviewden.

Ab raakte 1980 in de politieke journalistiek verzeild. Het waren de tijden van Den Uyl en Van Agt, Lubbers en Kok. Hij maakte zes kabinetten mee, drie met Lubbers als minister-president, twee met Kok en nog een met Balkenende. Het ging er bij de Tweede Kamerdebatten ook toen al hard aan toe, al werd er nauwelijks gescholden zoals nu. De burger was toen

foto Marijke Pilgram

veel meer betrokken bij wat er in politiek Den Haag werd besloten. Je ging de straat op om te protesteren tegen de abortus-

wetgeving, kernwapens, het huizentekort of de leegstand, en iedereen die zichzelf respecteerde was lid van een politieke partij: 'Dat was nog eens burgerparticipatie', zei Ab. Hij betreerde het dat de ledenaantallen van politieke partijen zo waren teruggelopen en dat politieke conflicten meer en meer in het openbaar werden uitgevochten.

Ab was als vanzelf de radio- en televisiejournalistiek ingerold en hij vond het erg jammer dat hij vanwege zijn pensioen met zijn tv- en radiocommentaar moest stoppen. Gelukkig vond hij andere zinvolle taken: hij was communicatieadviseur voor het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en voor de Deltacommissie die de gevolgen van de zee waterstijging voor Nederland onderzocht. Ab bleef bevlogen en betrokken, ook bij alles wat er in onze stad speelde. Het is verdrietig dat dat nu is afgelopen.

Hoogstgeplaatste ambtenaar met hoogtevrees: Levina Pors luidt de klokken van Leiden

- door Vera Arntzen en Tom Borsje

Buurtborrel in het Pieterskerkkwartier. Het doet denken aan een ouderwetse kringverjaardag maar dan met jonge werkenden. Sinds pak 'm beet een jaar horen we ineens dagelijks catchy deuntjes van klokken. Waar komt die muziek vandaan en vooral: wie zit erachter? En zouden we een verzoeknummer kunnen indienen? We besluiten de proef op de som te nemen.

De eerste tip komt van een buurvrouw, die denkt dat de muziek uit het stadhuis komt. Het is alsof ook de hemel onze roes van alcohol en slaapgebrek zo snel mogelijk wil wegspoelen. Door de regen lopen we richting het stadhuis, op zoek naar de toren. Die blijkt dicht. We installeren ons achter een cappuccino en na een paar telefoontjes begrijpen we: de muziek wordt grotendeels van een afstand afgespeeld. De vrouw achter de muziek is beiaardier Levina Pors. Een aantal dagen later, op een woensdag, klimmen we met haar naar haar werkplek.

Nooit naar beneden kijken

Levina's fascinatie voor klokken begon al vroeg. Ze vertelt: 'Bij ons in de buurt had je een klein automatisch klokkenspelletje. Daar lag ik in bed altijd naar te luisteren. Een klok die uitklinkt, dat vind ik echt intrigerend.' Ze maakte er haar beroep van. Ze is onze stadsbeiaardier en daarmee de hoogstgeplaatste ambtenaar van Leiden. 'De basklokken hangen beneden, dan heb je de speelcabine en daarboven hangen de kleine klokken. In die zin zit je midden in de klank.' Ze heeft hoogtevrees, maar ondanks dat beklimt ze wekelijks de toren van het stadhuis voor een live concert. 'Je moet nooit naar beneden kijken, je hebt een prachtig uitzicht. Je ontstijgt alle herrie van de straat. Als een luchtballon, maar dan lager.' Sinds een jaar speelt ze er weer. 'De toren en het hele carillon zijn onlangs gerestaureerd. In die tijd zwegen de klokken. Ik was als eerste weer aan het werk, op het hoogste punt.'

De beiaard

De 'beiaard' lijkt op een piano, maar het spelen gaat anders. 'Met licht gesloten vuist kun je het snelste spelen.' De toetsen zijn verbonden met de klepels van de klokken. Die

Lodewijkkerk foto Sarah Hart

klepels waren vroeger veel zwaarder dan tegenwoordig, tot wel 4% van het klokgewicht. De grootste klok, geschonken door het studentencorps, weegt tegen de 6000 kilo. Beiaard spelen 'was echt peerdewerk', voegt Levina eraan toe. Gelukkig is dat nu anders: 'Hier speelt het allemaal heel soepel.' Elke woensdag geeft Levina een live concert; de rest van onze carillonmuziek wordt automatisch gespeeld. Leiden heeft maar liefst twee beiaards, dit vanwege de lakenindustrie: 'Een

bloeiende handel. Het besluit om hier een tweede stadsuurwerk aan te schaffen was een unicum. Het kwam in de Lodewijkkerk, toen nog de Lakenhal.' Maar hoe voorkom je dat die twee door elkaar heen gaan spelen? 'Dan maak je een naslag. De urslagen gaan gelijk, eerst speelt het stadhuis een melodie en daarna de Lodewijk.'

Een door de Duitsers in WO II gevorderde klok van het stadhuis collectie ELO

Sinds de restauratie speelt er van 9 uur 's ochtends tot 10 uur 's avonds elk kwartier een melodietje. Dat leidde tot commotie op de Breestraat: 'Als het lang stil is geweest zijn mensen er niet meer aan gewend. Het geluid kan nog maar nauwelijks zachter. De afstand van de hamer tot de klok is maar een heel klein stukje en dat is lastig om nog strakker te zetten.'

Vanwaar die korte melodietjes?

'Die voorslag was van opletten, hoe vaak gaat ie nou slaan? Het schijnt dat het woord carillon van quadrillon, komt: vier kleine klokjes. In de Lage Landen vond men dat zo leuk: die reeksen klokjes werden steeds groter. De beiaard van vroeger zou je een beetje met de radio

kunnen vergelijken. Je had nog geen concertzalen die toegankelijk waren voor het publiek. De klokken brachten dat dan. Het is typisch een instrument van de Lage Landen.'

Leiden geeft het gevoel van thuis

De klokken klinken als waar de wortels van Levina liggen: 'Ik ben geboren in Strijen, de Hoeksche Waard, hier in de provincie.' Nu woont ze in Amersfoort, waar ze de Nederlandse Beiaardschool doorliep. Oefenen deed ze vroeger in de Amersfoortse bossen, tot diep in de nacht. 'Je kunt wel een oefenklavier hebben, maar dat heeft geen gevoel voor de klepel. In Amersfoort kun je op een echt instrument vrijuit oefenen. Dat gevoel van de bellen zit op een gegeven moment goed in je systeem. Nu oefen ik op een klavier thuis.' Met Leiden heeft ze altijd affiniteit gehad. 'Fantastische stad. Er is hier iets wat het gevoel van thuis geeft. Het is wat optimistischer.' Haar vrolijke aard komt terug in haar voorkeur voor lichte muziek. 'A nightingale sang in Berkeley Square.' Bach is ook wel heel mooi en Luitmuziek.' Ze houdt van variatie.

Eigen muziekarrangementen

Bladmuziek voor de beiaard is er nauwelijks, dus Levina arrangeert veel zelf. 'Het was maar zo'n klein gebied waar de carillons speelden. Bach, Mozart en Beethoven componeerden daar niet voor. Heel veel beiaardiers deden dat dan ook allemaal zelf.' Een uitzondering is Cornelis Schuit. 'Cornelis Schuit was hier ook beiaardier en een fantastische componist. Hij overleed in 1609 en veel van zijn muziek is helaas verloren gegaan. Het is heel leuk om in zo'n lijntje te zitten met zoveel jaar terug!'

Rokende universiteits-bestuurders als inspiratie

Wat voor muziek is geschikt voor een klokkenspel? Het hangt ervan of het live of automatisch wordt gespeeld: 'Een automaat kan geen metrum duidelijk maken: normaal zet je de eerste tel van een maat net iets harder aan. Voor een automaat is het wel prettig als er een aantal melodische elementen in zitten.' En hoe zit het met beats? 'Bepaalde house en techno kan je laten spelen maar dat blijft lang naklinken en dat zal de buurt niet leuk gaan vinden. 'This is what it feels like' is wel ongeveer de grens.' Ook qua noten zijn er beperkingen: er ontbreekt een klok. 'De lage cis. Die was hier ooit wel maar is helaas omgesmolten.' Levina speelt in op de actualiteit, zoals het overlijden van een zanger of musicus. 'Zo hadden we afgelopen jaar Olivia Newton John, 'Hopelessly Devoted', Jan Rot natuurlijk en Vader Abraham. Dan kun je op de automaat al heel snel actie ondernemen. Met de jazzweek doe ik muziek met een swing erin.' Ze speelt 'Smoke gets in your eyes'. 'Die zit ook in die lichte, swingende hoek. Ik kwam op het idee naar aanleiding van het schilderij met de rokende universiteitsbestuurders (*het omstreden schilderij van Rein Dool uit 1967 - red.*) Een subtiel knipoogje.'

Dan leggen we aarzelend de hamvraag op tafel. Of het mogelijk is om een keer een verzoeknummertje in te sturen? 'JAZEKER! JAZEKER! Dan ga ik het opzoeken en bewerken.' Op de achtergrond klinken klokken, maar niet op de beiaard. 'Oh, dat is mijn buienalarm. De lage G, die heb ik opgenomen.'

Elke woensdag speelt Levina van 12.30 tot 13.30 rechtstreeks vanuit de toren van het stadhuis, met wisselend repertoire. De andere bespelingen zijn automatisch.

VAN DER VOOREN
AMBACHTELIJKE SLAGERIJ SINDS 1837

architectenbureau
ANTON DE GRUYL

AANKOOP BEGELEIDING - VERBOUW - RENOVATIE - RESTAURATIE

HOGEWOUDE 149 2311HK LEIDEN TEL 071 5147984
info@antondegruy.nl www.antondegruy.nl

Moestuïneren in de Hortus

- door Carla van der Poel

In februari kregen de medewerkers van de Hortus en studenten een uitnodiging van de universiteit om bij wijze van proef in drie kwart jaar samen een moestuintje aan te leggen en te onderhouden. Op het grasveld naast de Witte Singel, ter hoogte van de Chinese tuin, zag je de afgelopen tijd mensen op hun knieën met hun handen in de aarde plantjes poten, verzorgen en watergeven. De Hortus zorgde voor pootgoed, zoals pastinaak, aardappelen en uien om ingrediënten voor de eigen hutspot te verbouwen.

foto Carla van der Poel

Gedacht werd dat er vooral veel studenten op zouden afkomen, maar dat bleek nauwelijks het geval. De animo leeft vooral onder de medewerkers. Wel troffen we er een paar Duitse masterstudenten aan die het heerlijk vinden om met hun handen bezig te zijn. Al gauw na de oproep stroomde de e-mailbox van de Dienst Onderwijs- en Studentzaken vol en konden 40 deelnemers samen op acht kleine percelen groenten en kruiden kweken. Als het project succesvol blijkt, kijkt de universiteit elders naar een plek om dit voort te zetten. Men hoopt dat het bijdraagt aan een groter besef van duurzaamheid.

Leids

- door Hans Heestermans

Aaksternest

Ik had vroeger een tamme kraai. Nou ja, tam... We hadden hem een beetje geholpen om tam te worden en een stukje van z'n vleugels afgeknipt zodat hij niet meer kón wegvliegen. Hij moest wel doen of hij tam was. Je verbeeldde je dat hij van je hield en dat was ook zo.

Hij zat op mijn schouder als ik naar school ging. Zo nu en dan draaide hij zijn kopje naar mij toe. Hij keek mij dan aan, met van die grote, ontroerende, zwarte ogen, alsof hij wilde zeggen: 'Je hebt me mijn vluchtvermogen afgenomen, maar ik vergeef het je. Je bent een goede baas. Je voedt me, je streelt me, je zorgt voor me'. Bij de school aangekomen zette ik hem op het muurtje van het schoolplein. Ik ging de school in en hij (door mijn moeder op voor mij toen onduidelijke gronden Edgar Allan Poe genoemd) bleef trouw zitten wachten. Zo nu en dan keek ik uit het klaslokaal naar buiten en dan fladderde hij even met zijn gekortwiekte veertjes: 'Ja, ik zie je wel, maar blijf nou bij de les, anders wordt het nooit wat met je'. Als de school was afgelopen liepen we samen naar huis. Edgar op zijn geliefkoosde plekje op mijn schouder. Thuis sneed ik een dikke boterham met stroopvet waar hij flink van mee at.

Hij leefde een jaar of drie zo, in innige vriendschap met mij, z'n baasje. Op een gegeven morgen lag hij dood in zijn kamertje. Ja, kamertje, hij was te goed voor een kooi. Hij moest ruimte hebben. Ik heb hem in de tuin begraven in een mooi teakhouten kistje. Edgar, ik zal hem nooit vergeten.

Ekster uit het Verkadealbum De boerderij (1936) foto Sarah Hart

De kraai behoort tot de kraaiachtigen, net als de (Vlaamse) gaai en de ekster. In Leiden heet een kraai, voor zover ik weet, gewoon kraai, maar een ekster heet niet gewoon ekster maar aakstern. En een eksternest wordt dus heel consequent een aaksternest genoemd. Ik weet niet of u wel eens een eksternest gezien hebt? Je schrikt je dood. 't Is geen gezicht.

Alles hebben ze er voor gebruikt, net als de meerkoeten. Stukken plastic, takken waar de doorns nog aan zitten, karton, pakken melk (leeg), sigarettendoosjes. Het moet bepaald geen pretje zijn voor die vogels, zeker niet voor de kleintjes, om in die prikkende gribus te verblijven. Dat blijkt ook wel uit een aantal uitdrukkingen die verwijzen naar de oncomfortabele status van zo'n eksternest. 'Ga nog niet weg, je zit hierr beterr as in 'n aaksternest (de doornns zelle je niet prrikke)'. Of: 'Je zit hierr niet in 'n aaksternest, zo kwaad is het hier nog niet.' Dat slordige nest vertoont ook alle sporen van haastwerk. Geen enkel element lijkt met enig overleg te zijn neergelegd, terwijl er toch ook vogels

zijn die hun nest met zo'n grote precisie en gevoel voor architectuur bouwen dat het waarlijk als een kunstwerk mag worden beschouwd. Zo niet het eksternest, dat toonbeeld van superieure onverschilligheid: een meelijwekkend slordige haastklus. Geen wonder dat in Leiden gezegd wordt van een werk dat niet snel af moet: 'Rrustig aan maarr, 't is geen aaksternest.'

Bonaken

Wij kaartten thuis veel, vroeger. Rikken bijvoorbeeld. Dat was een kaartspelletje dat wel wat op bridgen leek, maar dan makkelijker. Bridgen voor de luie medemens, die zich alleen maar wil ontspannen en niet van plan is al te veel na te denken. Toch zaten er biedingen bij die niet gemakkelijk te maken waren. Misère, bijvoorbeeld. Dan moest je erin zien te slagen geen enkele slag te maken. Nog zwaarder was open misère. Dan kwamen je kaarten op tafel te liggen en dan konden je tegenstanders zien hoe ze je d'r in konden luizen. En nog problematischer: open misère met een praatje. Dan konden je tegenstanders ook nog overleggen hoe ze dat zouden aanpakken.

In Leiden had je het spelletje bonaken, een kaartspel gebaseerd op klaverjassen. Als ik het goed begrijp (want ik heb het nooit gespeeld: het is een typisch caféspelletje, en ik kom zelden in cafés, althans niet in cafés waar gebonaakt wordt). Dan gaat het ongeveer zo: elke speler krijgt zes kaarten en er gaan er

foto Sarah Hart

twee open in het midden van de tafel. Waar die voor dienen, weet ik niet. Dan mag je bieden: je noemt het aantal slagen dat je denkt te halen. Zwabber betekent dat je van plan bent alle slagen te halen, zonder troef en met bonaak geef je aan dat je meent alle slagen te verwerven, met troef. Bonaak is het allerhoogste, met een waarde van 105 punten. Je bepaalt van tevoren hoeveel geld je per punt moet betalen. In sommige cafés kan dat aardig oplopen. Ik houd niet van spelletjes om geld. Het bevordert alleen maar de hebzucht. Wat dacht u d'r van?

'Mensen nemen bomen vaak voor lief of zien ze als sta-in-de-weg'

- door Marjolijn Pouw

'Leiden telt rond de 84.789 bomen van 60 verschillende soorten. Nog steeds worden er ten onrechte bomen gekapt waar andere oplossingen mogelijk zijn. Onze bomen hebben een economische waarde en zijn nodig voor de wateropvang, verkoeling en recreatie. Je moet er zuinig op zijn', zegt Eduard Groen. Jarenlang werkte hij als ambtenaar in Den Haag, maar niet lang geleden stapte hij over naar het middelbaar beroepsonderwijs en werd leraar aan de opleiding Leefbare stad en klimaat van Yuverta Rijswijk. Van huis uit is hij sociaal geograaf met het accent op economie. Zijn studie sluit goed aan bij zijn lessen, waarin hij zich vooral richt op de economische kant van het groen. Hij is ook bestuurder van de Bomenbond Rijnland en maakt deel uit van de Werfparkvrienden, de werkgroep van PAL die helpt bij het onderhoud van ons stadspark.

Kap of behoud

Groen: 'Mensen nemen bomen te vaak voor lief of zien ze als een sta-in-de-weg, zo van: 'Op de plaats van die gekapte boom kan je toch beter een parkeerplaats hebben?' Gelukkig is er sprake van een kentering en komt er meer oog voor de waarde van groen. Er zijn modellen beschikbaar waarmee je de economische waarde kunt bepalen, ook van de functies als wateropvang, verkoeling en recreatie. Dat is dan weer te vertalen naar beleid, bijvoorbeeld door op versteende plaatsen meer groen aan te leggen en minder te kappen – je kunt de beleidsmakers met de cijfers in de hand overtuigen.

Het opkweken van bomen kost veel geld, evenals de aanschaf en plaatsing. Vooral van grote bomen die het stadsaanzicht bepalen. Je hebt vrachtwagens met laadbakken nodig voor het transport en om ze te planten moeten hele straten worden afgezet en het verkeer omgeleid. Soms moet je bomen kappen, als ze ziek zijn. Ook zijn er het verleden snelgroeïende soorten geplant die ongeschikt zijn als laanboom in een stad, zoals de Kaukasische vleugelnoot met zijn bijna onbeheersbare wortelopslag en brede kroon. Die moet de ruimte hebben van een park en past niet op een gracht of kade en die zul je moeten vervangen.'

Het wakend oog van de Bomenbond Rijnland

'Naast docent ben ik ook bestuurslid van de Bomenbond Rijnland. Dat werk is hard nodig, want er worden nog steeds ten onrechte bomen gekapt. Vaak zijn er andere oplossingen mogelijk, zoals bij het

Eduard Groen in het Van der Werfpark
foto Huub Frencken

Consciëntieplein. Daar heb je zo'n mooi bosplantsoentje met vier witte paardenkastanjes. Volgens de gemeente hebben die de bloedingsziekte en zouden ze omgehaald moeten worden. Wij maakten daar bezwaar tegen, want experts hadden aangegeven dat twee van de vier met wat extra zorg nog jarenlang mee zouden kunnen. We stelden de gemeente voor om er twee te kappen en twee nieuwe aan te planten. Tegen de tijd dat de overblijvers gekapt moeten worden, heeft de nieuwe aanplant meer omvang en dan houd je niet zo'n kaal pleintje over. Gelukkig is ons advies overgenomen en heeft het plein zijn groene uiterlijk behouden. Ook bij stadsvernieuwing worden de bomen nogal eens over het hoofd gezien. Neem het kadeherstel op het Steenschuur. Dat had model moeten staan voor het geplande kadeherstel door heel Leiden. Er was geld vrijgemaakt om de groeiplaats van de bomen aan de waterkant te verbeteren, maar bij de aanleg van de drainage is daar geen rekening mee gehouden. Doodzonde en je reinste kapitaalvernietiging.'

Julianalinde op het Gerecht
foto Sarah Hart

Bomen in stippen, lijnen, vlakken en grootschalige groenstructuren

'Mijn studenten laat ik bomen zien als een verzameling stippen, lijnen, vlakken en grootschalige groenstructuren. De stippen staan voor losse bomen in het landschap of de stad, zoals de Julianalinde op het Gerecht. Bij de lijnen kun je denken aan de bomenrijen langs onze binnenwegen, lanen, straten en grachten. Vlakken staan voor bossen en parken. Een mooi voorbeeld van een grootschalige groenstructuur is het Leidse Singelpark, een

samenhangend geheel van punten, lijnen en vlakken. Volgens de Structuurvisie Randstad 2040 komt daar een tweede groene ring omheen die via het Delftse Jaagpad, de Korte Vliet, Leiden Noord en de Zijl gaat lopen. Hij wordt twintig kilometer lang, eerder te fietsen dan te belopen.'

'Leiden telt 84.789 bomen van wel 60 verschillende soorten. Van oudsher staan er iepen en linden langs de grachten, verder zie je veel essen, esdoorns, eiken, meidoorns en paardenkastanjes in de stad. Alle bomen zijn door de gemeente in kaart gebracht en 'ecologisch gewaardeerd'. Dat bij nieuwe aanplant de nadruk ligt op inheemse soorten is goed, maar de neiging bestaat om bij vervanging in een lijnstructuur verschillende soorten aan te planten. Waarom zou je dat doen? Om monocultuur te voorkomen? Met die meer dan 60 soorten is er al veel diversiteit. Eeuwenlang hebben er iepen en linden langs onze grachten gestaan en langs de singels paardenkastanjes. Ik zou het toejuichen als de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL) er bij herinrichtingsplannen van de stad op zou letten dat traditionele boomsoorten opnieuw worden aangeplant. Ook de bomen langs onze grachten horen bij ons Cultureel Erfgoed.'

De haarvaten van Leiden

'Om zoveel mogelijk bomen te bekijken heb ik Leiden lopend en fietsend van alle

Werfparkvrienden
foto Huub Frencken

kanten doorkruist en de stad tot in de haarvaten leren kennen. Je ziet dat op sommige plaatsen, vooral in armere wijken, nauwelijks groen is te vinden. Juist in die wijken met hun kleine, vaak slecht geïsoleerde huizen heb je groen nodig voor schaduw en afkoeling. Hoe kun je ervoor zorgen dat het daar komt of dat het weinige groen dat er is bij renovatie blijft behouden? Ontwerpers denken nog te vaak in vaste patronen: 'We gaan dat half verharde pad daar aanpakken. Staan daar bomen in de weg? Die gaan eruit en dan zetten we er wel weer nieuwe langs'. Toen dat dreigde te gebeuren in de Rivierenbuurt kwamen de bewoners in opstand. Zulke acties zijn van groot belang. Te vaak wordt in onmogelijkheden gedacht: 'Daar kunnen geen bomen, want daar zitten leidingen in de grond, of daar staat al een boom en die staat in de weg.' Door maatwerk te leveren bij het leggen

van nieuwe leidingen en riolering kunnen veel bomen behouden blijven. Het kost wat meer, maar het loont. Oudere bomen geven meer schaduw en zijn gezichtsbepalend. Behoud ze en voorkom dat ze bij werkzaamheden beschadigd raken. Geef ze de ruimte om echt oud te worden.

'Van mijn overstap naar het onderwijs heb ik nog geen moment spijt gehad. Lesgeven is fantastisch. Ik kan al mijn ervaring gebruiken en mijn studenten de verbinding laten zien tussen de theorie en de praktijk. Of het gebrek aan verbinding, want nog te veel plannen worden achter de tekentafel bedacht zonder naar de omgeving te luisteren. Leefbare stad en klimaat (LSK) is overigens een prachtige, brede opleiding. Je kunt ermee doorstromen naar de Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp, of meteen de praktijk in gaan. Er is werk genoeg.'

REMBRANDTSTRAAT 27, 2311 VV LEIDEN WWW.TABU.NL @ TABU.NL

Hengelsporthuis Henk Teunissen

KOREVAARSTRAAT 37
2311 JT LEIDEN
071-51 22 053

www.hengelsporthuisHenkteunissen.nl
info@hengelsporthuisHenkteunissen.nl

AL 85 JAAR DE SPECIALIST VOOR DE HENGELSPORTER

juenju winkel + webshop

design
gispens
dressoirs
vintage
classics

Produktieweg 18a Zoeterwoude 071-5124830
info@juenju.nl www.juenju.nl

De grauwe gans, een nieuwe stadsvogel

8 - door Jacques van Alphen

In 1909 is de grauwe gans in Nederland als broedvogel uitgestorven. Het laatste paar broedde in Friesland. De oorzaken waren het ontginnen van rietlanden en vooral de jacht op wilde ganzen. Het duurde tot de jaren vijftig van de vorige eeuw voordat er weer grauwe ganzen in Nederland broedden, maar dat waren incidentele gevallen. Pas toen er in het begin van de jaren zestig bij de drooglegging van Oostelijk Flevoland uitgebreide rietlanden ontstonden gingen de grauwe ganzen weer regelmatig in ons land broeden, zij het in kleine aantallen. Deze winter zijn ze in de Hortus en de Witte Singel gesignaleerd.

Konrad Lorenz (1903-1989) foto internet

Bescherming van de trekroutes

Sinds de jaren vijftig is er veel veranderd. Na een noodkreet van de Nederlandse ornithologen vond er op 12 november 1966 in Zwolle het Nationaal Beraad Wilde Ganzen in Nederland plaats, een overleg tussen ornithologen, jagers, wildbeheerders en vogelbeschermers. Over de conclusies verscheen er in 1970 een speciale uitgave van het tijdschrift Het Vogeljaar met als titel: Om het behoud van de wilde ganzen. Ook internationaal bestond er ongerustheid over het snelle verdwijnen van moerassen en daarmee de verdwijning van de vogels die in zulke moerassen broedden, of ze gebruikten als belangrijke tussenstop op de trek of overwinteringsgebied. Op 2 februari 1971 werd de conventie van Ramsar (Iran) ondertekend. Die conventie heeft als doel om broedgebieden, trekroutes en overwinteringsgebieden van water- en moerasvogels te beschermen.

Intussen zijn ook de opvattingen over de jacht in Nederland aanzienlijk veranderd. In principe zijn de wilde ganzen

beschermd. Voor deze soorten zijn natuur- en vogelrichtlijngebieden aangewezen als rust- en foerageergebied en kan er alleen in het geval van landbouwschade een ontheffing worden aangevraagd om deze soorten te bejagen. De exotische Canadese gans, de Nijlgans en de Indische gans mogen wel onbeperkt worden bejaagd. Door de bemesting van weide- en hooilanden en de veel mildere winters is er tegenwoordig ook in de winter voedselrijk gras waar de wilde ganzen op kunnen grazen. Door de internationale bescherming van trekroutes en moeras-

gebieden, de beperking van de jacht en de onbeperkte aanwezigheid van voedselrijk gras zijn de populaties van wilde ganzen enorm gegroeid. In de zestiger jaren overwinterden in Nederland in totaal zo'n 50 tot 100.000 wilde ganzen. Nu zijn dat er tussen de 1,8 en 2 miljoen! Over het behoud van de meeste wilde ganzensoorten hoeven we ons dus nu geen zorgen te maken. Ook de grauwe gans is niet langer een zeldzame broedvogel. Het aantal broedparen ligt nu tussen de 100.000 en 200.000 en om landbouwschade te voorkomen worden van een deel van de nesten de eieren geschud.

De rol in het eco-systeem

Grauwe ganzen hebben een voornamelijk plantaardig dieet. Behalve gras eten ze graag de wortelstokken van biezen en riet, waardoor ze moerassen plaatselijk verjongen en voorkomen dat die begroeid raken met moerasbos. Na de broedtijd ruïen de grauwe ganzen. Daarbij verliezen ze in één keer alle oude vleugelveren en maken dan een periode door waarin ze niet kunnen vliegen. Duizenden grauwe

ganzen komen in de zomer naar de Oostvaardersplassen om te ruïen in de rietmoerassen en zijn een belangrijke factor in het beheer van die moerassen.

Gedrag

Grauwe ganzen vormen paren voor het leven. Ze kunnen wel zeventien tot vijftig jaar oud worden. Families, bestaande uit een paar met hun vol-groeide jongen, trekken samen naar de overwinteringsgebieden en blijven de hele winter bij elkaar. Gauwe ganzen herkennen elkaar en het doden van grauwe ganzen door jagers moet daarom als zeer traumatisch worden ervaren door de overlevers.

De grauwe gans is beroemd geworden als onderzoeksobject van Konrad Lorenz. Deze Nobellaureaat toonde aan dat jonge ganzen die net uit het ei zijn gekomen zich hechten aan het eerste de beste grotere bewegende object dat ze zien. In de natuur is dat meestal de moeder, maar Lorenz zorgde ervoor om ter plaatse te zijn toen de grauwe ganzenjongen in zijn broedmachine uit de eieren kwamen. De jonge gansjes volgden hem daarna alsof hij hun moeder was. Deze manier van leren werd door hem 'inprenting' genoemd. Maar ganzen kunnen ook op andere manieren leren.

In 1960 dacht ganzenkenner T. Lebrat dat de grauwe gans, ondanks zijn schuwheid, bij voldoende bescherming in ons dicht bevolkte land zich misschien zou kunnen voortplanten. Intussen is gebleken dat die schuwheid geen aangeboren eigenschap is, maar een aangeleerde reactie op de jacht. Omdat er veel gebieden zijn in Nederland waar niet wordt gejaagd, hebben veel grauwe ganzen hun schuwheid verloren. De grauwe ganzen in park Cronesteyn bijvoorbeeld reageren nog nauwelijks op wandelaars. Nog even en ze eten brood uit de hand.

Sinds deze winter wagen de grauwe ganzen zich ook in de stad. Al enkele malen zag ik ze in de Witte Singel zwemmen, foerageren op de oevers en in de Hortus rondlopen. Ze kijken nog wat onwennig en zijn erg alert, maar ze zullen snel leren dat de Leidse binnenstad niet gevaarlijk is. Daarmee hebben we een nieuwe stadsvogel.

Woo Ping, wapenhouder van L.S.V. Minerva

- door Carla van der Poel

Een traditie: als je in een Minervahuis woont, geen zin hebt om te koken en Chinees wilt eten, dan ga je voor iedereen eten halen bij Woo Ping in de Diefsteeg. De porties zijn ruim en er blijft vaak nog wat over voor het ontbijt. Commissies van Minerva, ja zelfs reünisten, eten vrijwel altijd bij Woo Ping. Waarom daar? 'Het is een logische plek, bijna om de hoek van de sociëteit, het zit tegenover 'De Zaadmeesters' (een Minervahuis) en ze kennen de studenten goed. Tijdens het wachten krijg je altijd een biertje. Zelfs prins Constantijn schijnt er van tijd tot tijd te komen', aldus de praeses van Minerva Reinier Nijman.

Het al jaren door de familie Quian bestierde restaurant bestaat sinds de jaren '60. De 57 jarige Sandra Hu-Quian is er de spil van. Iedereen kent haar, ze woont hier al heel lang en zat als kind op de Lucas van Leyden school. Nijman: 'De studenten en de stad komen op een paar plekken samen. Maar dit gebeurt vooral bij de zogenaamde wapenhouders, bepaalde instanties en middenstanders die een speciale band hebben met Minerva. Wie wapenhouder

wordt krijgt een oorkonde en een fraai verguld bord. Het bord wordt met trots aan de gevel of in de winkel opgehangen. Deze erkenning wordt niet zo vaak vergeven. Eerder waren het de universiteit, de Firma Hoppezak, juwelier Rob van Gerner, Kapper Erik en in 2018 Café l'Espérance. Vorig jaar werd besloten dat Woo Ping wapenhouder zou worden. Dit is bij de opening van het 42e lustrum van Minerva op 29 juni in de Pieterskerk op feestelijke wijze bekendgemaakt.

De familie Quian, achterste rij vlnr: zoon Hong Zhan, dochter Mong, vader Xudng, voorste rij moeder Sandra en zoon Hong Wei foto L.S.V. Minerva

Het echtpaar Quian was daarbij uiteraard met dochter en twee zonen aanwezig. Het vergulde metalen bord zal binnenkort aan de gevel prijken. Nieuwe Minervanen weten door zo'n wapenbord welke plekken belangrijk voor hen zijn.

Gevels die spreken

- door Carla van der Poel foto's HVOL

Noordeinde 24. Gevelsteen met roskaam en twee manenkammen voor de verzorging van paarden. Het gebouw stamt uit 1671. De herberg die er voor 1671 was gevestigd komt al in 1606 in het stadsarchief voor. De roskaam wordt ook wel gebruikt om stalhouderijen aan te duiden.

Een van onze gastredacteuren, Peter van Zonneveld, zei me eens dat we op alle huizen op het Rapenburg makkelijk drie gevelstenen boven elkaar zouden kunnen aanbrengen. Hij bedoelde ermee dat die gracht zoveel belangrijke bewoners kende dat het bijna onbegonnen werk zou zijn om ze allemaal op gevels te herdenken.

Een gevelteken is meer dan een gevelsteen

Sinds 2012 kent Leiden een Commissie Geveltekens. De Commissie zorgt voor de inventarisatie, restauratie en (her)plaatsing van gevelstenen. Vanaf het begin valt deze commissie onder de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL). Er zijn in Leiden veel gevelstenen en in andere steden natuurlijk ook. Niet alleen gevelstenen met de geboorte- en

sterfdatum of de activiteit van de te herdenken bewoner tellen mee, maar ook de steentjes – vaak gemetseld op kuithoogte – die aangeven wanneer de eerste steen is gelegd; vaak gebeurde dat door een kind van de huiseigenaar. De Commissie bekommert zich om veel meer dan gevelstenen. Ook bovenlichten, snijramen (met houtsnij- of smeedwerk versierde bovenlichten), brievenbussen, geschilderde opschriften, muurreclames, bijzondere muurankers en straatnaamborden van lavasteen worden geregistreerd en onderzocht; het gaat dus om alle geveltekens.

Anders kijken

Als je weet dat ze er zijn ga je ineens heel anders (omhoog of omlaag) kijken. Althans, dat overkwam mij zo'n tien jaar geleden, toen ik voor het eerst hoorde dat de HVOL een specifieke commissie had opgericht voor de geveltekens in Leiden. Steeds meer details gingen me opvallen. Op het moment dat ik dit verhaal tik, heb ik net links van de neonreclame van Nieuw China op de Breestraat het emailen visitekaartje van de maker van de reclame ontwaard. En wie zijn ooit de verschillende soorten muurankers opgevallen in de Wolsteeg, op de zijgevel van Eye Wish Opticiens? Zuivere bouwornamenten, zoals kopjes in de boog boven ramen, worden echter niet als gevelteken aangemerkt; een teken moet een bedoelde relatie met het gebouw hebben.

Door de stad lopen

Een van de commissieleden van het eerste uur, archivaris Piet de Baar, was bereid om me bij te praten over het werk van de Commissie. Het begon in 2012 met een grote groep

Gevelsteen uit 2003 op Breestraat 114, ter ere van de 300-jarige sterfdag van de schrijver Nicolaas Beets. Tussen de jaartallen heeft de steenhouwer, Marc de Groot, bij wijze van grapje een lensje gebeiteld in plaats van een liggend streepje, vandaar dat het tweede jaartal gespiegeld is. De vier goudgehoogde letters verwijzen van onder naar boven naar de opdrachtgever: de in Leiden gevestigde Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

10 mensen die allemaal een deel van de stad 'adopteerden'. Al lopend begon ieder in zijn geadopteerde deel met inventariseren. De leden legden plaats, aard en materiaal van de geveltekens vast en voorzag de notities van foto's. De Baar: 'Dan was je er nog lang niet, want als je later weer eens keek viel je ineens een schaar, een roskam of wat voor ornament dan ook op. Inmiddels, na veertien jaar, is het meeste wel in kaart gebracht.'

Snijraam op Breestraat 71. De vergulde open schaar zou kunnen verwijzen naar een kapper – jarenlang zat hier kapper Gérard – maar achter de schaar zien we een kleermakerslineaal. De combinatie van attributen verwijst vrijwel zeker naar een kleermaker die hier eerder was gevestigd. Beide attributen zijn omrankt door acanthusbladeren.

Nog steeds kunnen er nieuwe tekens worden ontdekt. Bijvoorbeeld omdat er in een bepaald seizoen een andere lichtval is of omdat een teken eerder door bomen of planten aan het oog was onttrokken. Een enkele keer is er een particulier die de Commissie tippt. Niet alles is zichtbaar. Als er een teken aan een achtergevel, bijvoorbeeld in een tuin, opduikt, behoort het formeel niet tot de verzameling, maar wordt het er toch in opgenomen. De volgende stap is middels historisch onderzoek een gevelteken te 'plaatsen' of

uit te leggen en verbanden aan te geven. Een en ander resulteert in een (zo zorgvuldig mogelijke) beschrijving en een (historisch) verhaal. Uiteindelijk wordt dit gepubliceerd in de database van de HVOL en Erfgoed Leiden. 'Een boek zullen we niet snel maken', aldus De Baar, 'omdat nieuwe inzichten en aanpassingen daar niet makkelijk in kunnen worden opgenomen. Vaak wordt een historisch verhaal over een teken daarom gepubliceerd in de Digitale Nieuwsbrief of de Online Nieuwsbrief (OLN) van Oud Leiden. De Commissie bestaat op dit moment uit zes mensen. Er is een 'natuurlijke' taakverdeling: iedereen doet waar hij goed in is, communicatie en representatie, digitalisering, fotografie, historisch onderzoek of schrijven. Nieuwe leden blijven welkom.

De Gecroonde Hoet

In het verleden zijn helaas veel geveltekens verdwenen. Gelukkig is men tegenwoordig zorgvuldiger als het om bewaren gaat. In loods en van de gemeente worden historische bouwtekens en aanverwante zaken op z'n minst opgeslagen; aannemers hebben meer en meer historisch besef en geven aan waar de opgeslagen stenen vandaan komen. Stenen waarvan niets bekend is worden weesstenen genoemd. Een klein deel ervan is te zien in het voorportaal van De Lakenhal. Historisch onderzoek wees uit dat er vanaf 1652 op de voorgevel van bakkerij De Gecroonde Hoet op Breestraat 79 vier gevelstenen te zien moeten zijn geweest. Toen dit pand in 1957 werd afgebroken vanwege de uitbreiding van de Twentsche Bank, werd de steen met de hoed aan de zijgevel in de Diefsteeg geplaatst. De

Commissie Geveltekens vond twee van de ontbrekende stenen terug bij de weesstenen, de derde is mogelijk verloren gegaan. Beide stenen zijn in 2013 door tussenkomst van de Commissie en met financiële steun van ABN AMRO gerestaureerd en op de zijgevel in de Diefsteeg bij de Gecroonde Hoet geplaatst.

Dit mooie resultaat – gaat u maar eens kijken – is een schoolvoorbeeld van hoe het zou moeten.

De Gecroonde Hoet op de zijgevel van Breestraat 79, hoek Diefsteeg in ongerestaureerde staat. Daarnaast de gerestaureerde steen, geflankeerd door de twee andere stenen.

Maar niet altijd verloopt het zo soepel. Zaken goed onderzoeken is tijdrovend. Soms ontbreekt het aan financiering om iets hersteld te krijgen – ook al betalen eigenaren eraan mee – en niet altijd is Monumentenzorg het eens met de voorstellen van de Commissie.

Op de vraag aan Piet de Baar of hij door al dat werk beter is gaan kijken, antwoordt hij: 'Ik keek nooit goed.' Nu kijkt hij bijna alleen nog maar op plinthoogte. De grote en hoger gelegen stenen zijn al in het systeem opgenomen; die vallen op. En waarom hij het doet: 'Het werk is zó leuk. Je historische kennis, soms parate kennis, kun je toepassen. Je weet waar en hoe je moet zoeken.'

Meer over geveltekens is te vinden op de site van de HVOL onder commissies/geveltekens. Op deze site staan ook korte en lange wandelingen, waaronder een route voor mensen die slecht ter been zijn en een andere die goed toegankelijk is voor scootmobiel.

Publicaties:

A. Postma, *Leiden gebeiteld. Gevelstenen binnen de singels. Leiden, 1993* en P. van der Vlist, *Geveltekens Leiden. Amersfoort / Brugge, 2007.* Beide zijn alleen antiquarisch verkrijgbaar.

José Plevier ziet hekwerk

Hek, o.(-ken), 1. afscheiding of omheining van verticale, op gelijke afstanden geplaatste, overdwars verbonden palen, staven of spijlen, 2. zulk een afsluiting of een deel ervan, als een deur draaibaar.

Hoewel het besproken hekwerk niet geheel aan de Van Dale-definitie voldoet, vind ik het te bijzonder om onopgemerkt te laten.

Schoolsteeg, hoek Gerecht 14

In de smalle Schoolsteeg is tegen de zijmuur van het hoekpand Gerecht 14 een zogenaamde 'trellis' bevestigd. Dit is een rasterwerk voor het ondersteunen en geleiden van klimplanten. Etymologisch is deze Engelse term verwant aan het Nederlandse 'tralie'.

Dit exemplaar is niet alleen functioneel, maar ook decoratief. De zes spijlen staan op onregelmatige onderlinge afstand.

Tussen twee spijlen zijn smeedijzeren plantenblaadjes aangebracht. Het geheel wordt onderbroken door een grote uitbollende cirkel met het woord SPECHT. Hieruit kunnen we concluderen dat het een Nederlands of Duits product is, (het Nederlandse 'de Specht' is in het Duits 'der Specht') óf dat dit raster speciaal ontworpen is voor de locatie van deze geveltuin. Het is namelijk bevestigd aan het pand waarin bureau 'Specht Kinderen Jeugdtherapie' is gevestigd. Dat kan natuurlijk toeval zijn...

Het raster is nu nog goed zichtbaar, maar een dapper klimroosje is zich inmiddels aan het omhoogwerken.

foto Sarah Hart

Online Platform GroeneStad071: tuingekkie Grace Innemee brengt vergroeners in de stad samen

- door Marjolijn Pouw

Een geveltuin aanleggen of een gezamenlijke moestuin? Boomspiegels beplanten of met je burens het park opschonen? De gemeente steunt het van harte. Groen is van belang voor ons welzijn én om de klimaatverandering op te vangen, maar hoe krijg je meer groen in de stad? Grace Innemee weet er alles van. Zij inventariseert namens de gemeente Leiden de (burger)initiatieven op het gebied van vergroening en zet ze op de website GroeneStad071. Zo kan iedereen van iedereen leren.

Groengroep Groenord-Zuid foto Roelant Jonker

Een jaar of tien geleden plaatste een bewoner van Groenord-Zuid in de buurtkrant een oproep om die versteende buurt te vergroenen. Medebewoners gaven er gehoor aan en dienden gezamenlijk een plan in bij de Provincie, waarmee ze in

2010 – het Jaar van de Biodiversiteit – de eerste prijs wonnen. Groenorders Grace Innemee en haar man Roelant Jonker, kenner en onderzoeker van de parkieten in de stad met ook hart voor groen deden mee. Ze hadden hun tuin al eerder

omgetoverd in een plantentuin en de buurt aangestoken. Ze hadden er de Steenbreektrofee mee gewonnen, een jaarlijkse onderscheiding voor initiatieven tegen verstening, en een Groene Duim van het Instituut voor Natuureducatie en

Noordeinde 24 met gevelsteen waarop roskam en hanenkammen

12 Duurzaamheid (IVN). De gemeente vroeg Innemee om voor 'Samen aan de Slag' de Leidse, groene activiteiten te bundelen.

Grace Innemee

Samen aan de slag

Innemee: "Bij Groengroep Groen Noord-Zuid zie je hoe het werkt. Toen wij zestien jaar geleden in Groen Noord kwamen wonen, erfden we een tuin van 25 m2 die bijna helemaal met stenen was belegd. We zetten

hem vol inheemse bomen en planten om vogels en insecten aan te trekken en legden een vijvertje aan. Voorbijgangers kwamen kijken en het was zo aanstekelijk dat we met de buurt de Groengroep Groen Noord-Zuid vormden en samen onze wijk aanpakten. We adopteerden een groenstrook, waarop we pruimen- en appelbomen plantten en dat werd een mooie groene tunnel. Ook vroegen we de gemeente om 135 m2 tegels weg te halen op ons buurtplein en maakten daar een vlindertuin van.

Toen de gemeente het temperatuurverschil kwam meten met de toestand ervóór bleek het verbijsterende resultaat dat het 7 graden koeler was geworden. Nu is het een geliefde oase.'

'In andere buurten leggen mensen moestuinen aan of straat- en pluktuinen. Je ziet steeds meer buurtbewoners openbaar groen adopteren, wieden en schoonhouden. Maar er is nog veel te doen. Zo

zou het onderhoud door de gemeente beter gecoördineerd kunnen worden. Het wordt nog te veel uitgevoerd door onderaannemers die soms niet goed geïnstrueerd zijn en al te enthousiast schoffelen en snoeien. Ook boomspiegels moeten er dan aan geloven. Meld het en help mee om Leiden groener te maken.'

GroeneStad071

'Groen is hot, de gemeente is er hard mee bezig en veel bewoners doen mee. Maar het overzicht ontbrak en er werd nauwelijks samengewerkt of uitgewisseld. Mij werd gevraagd om daar verandering in te brengen en ik ging de kunst afkijken bij anderen. In Amsterdam en Utrecht zag ik een mooie, interactieve website met de mogelijkheid voor bewoners om er zelf hun activiteiten op te zetten. Beide steden hebben me geholpen om ook voor Leiden zoiets te maken. Het werd GroeneStad071, een interactief online platform met groene koplopers. Je kunt er tips uitwisselen, gereedschap, planten of tuinmeubilair ruilen en uitzoeken welke hulp je van de gemeente of van elkaar kunt verwachten. Er staat een kaart van Leiden op met alle initiatieven per buurt en een kalender met activiteiten als vogel-excursies, bijen- en plantenmarkten, grachtenschoonmaak en de aanleg van boomspiegels en geveltuinen.'

'We hebben verbinding gelegd met de Grachtwacht, de Hortus, Onder water in Leiden en het IVN. Er is een kort lijntje naar Samen aan de Slag en de dienst Groenbeheer van de gemeente. Projectleider is Ronald van der Steen, die in Leiden al eerder betrokken was bij initiatieven om de stad leefbaarder te maken.

Op 1 januari zijn we begonnen met groene koplopers en vanaf 24 april kan iedereen die mee wil doen zich via Groene-Stad071 aansluiten. 199 mensen hebben hun profiel al op het platform gezet en 279 mensen abonneerden zich op de nieuwsbrief. In het groeiseizoen verschijnt die twee keer per maand, in het rustseizoen één keer, de platformleden hebben zelf invloed op de inhoud. We hebben ook een wekelijkse rubriek bij omroep Sleutelstad.'

Groengekkie

'Het liefste zou ik de hele stad willen bekleden met geveltuinen en waar er maar ruimte is plantvakken maken. En dan alle parkeerplaatsen inrichten met grasbeton, van die klinkers waar stoepplantjes zo mooi doorheen piepen. Zoiets kan de diversiteit van de flora en fauna in de stad flink vergroten en ook regenwater opvangen en de lucht zuiveren. Mensen vragen me wel eens of al die activiteiten wel nodig zijn, maar als je goed kijkt, zie je dat de noodzaak alleen maar toeneemt. De achteruitgang van de natuur is

Boomspiegel beplanten foto Grace Innemee

schrikbarend, er zijn in de stad naar verhouding nog maar heel weinig insecten, vogels, vissen, kleine zoogdieren en wilde planten over. Ook bomen en struiken hebben het moeilijk, vooral als de droogte weer toeslaat. Het wordt steeds heter en ongezonder door de vervuilde lucht. Mooi dat dat de gemeente probeert om de biodiversiteit te vergroten door de aanplant van inheemse planten en bomen, want daar komen veel insecten op af en die trekken dan weer vogels aan. Maar er is nog veel en veel meer te doen.'

Sluit je aan bij GroeneStad071

'Je kunt een hoop van elkaar opsteken en dat maakt mensen enthousiast. Ze zien dat je niet meteen een hovenier aan het werk hoeft te zetten, maar zelf veel kan doen. Bijvoorbeeld in je tuin ruimte maken voor planten door de stenen eruit te halen. Begin vooral klein, maak een paar borders met planten die insecten aantrekken. GroeneStad071 gaat ook niet meteen de hele regio opknappen, Leiden is voorlopig groot genoeg. Maar alles helpt en iedereen is welkom.'

Een nieuwe trompe l'oeil van Heleen Apers

- door de redactie

Buurtbewoonster en amateur kunstschilder Heleen Apers beschildert onze kabelhuisjes met bedrieglijk echte voorstellingen. Ze heeft weer een nieuwe ogenbedrieger gemaakt op de hoek van de Pieterskerk-Choorsteeg en de Breestraat bij Chummy Coffee. Je zou er zo je koffie op zetten. Helaas is het kastje onlangs overgeschilderd en dat ziet er zo uit (rechts).

foto's Sarah Hart

Joep van der Kruijk: 'Ik wil me ervoor inzetten dat de ongelijkheid in de wereld ietsje kleiner wordt'.

- door Corine Hendriks foto's DEAL

Joep van der Kruijk

We zitten buiten bij Studentencentrum Plexus in de Kaiserstraat waar de studentenorganisatie DEAL Foundation domicilie houdt. Joep van der Kruijk, eerstejaars Fiscaal recht, vertelt over DEAL, de organisatie waarvan hij bestuurslid is. DEAL staat voor Development through Entrepreneurial Action Leiden. De organisatie helpt kansarme groepen, voornamelijk vrouwen, in Azië, Afrika en Latijns-Amerika eigen, gezamenlijke ondernemingen te starten. DEAL brengt het bedrag voor de start bijeen en vanuit Nederland stuurt een projectgroep van DEAL het project aan. Ter plekke zorgt een lokale partner voor toezicht en ondersteuning.

De werkwijze van DEAL, table banking, is verwant aan het verstrekken van microkrediet waarbij een kleine lening wordt verstrekt voor het opzetten van een kleine onderneming met de gebruikelijke vorm van kredietverstrekking: (persoonlijk) lenen, investeren en terugbetalen. Bij DEAL is er geen sprake van lenen: het benodigde basisbedrag dat een project krijgt toegewezen is een gift. De winst gaat in een spaarpot en de lokale groep

beslist hoe die wordt besteed, het feitelijke table banking. Het is primair de bedoeling de winst te steken in uitbreiding van het bedrijf door er weer nieuwe mensen bij te betrekken. Maar als de nood aan de man komt, kan het geld ook gebruikt worden om bijvoorbeeld schoolgeld of ziektekosten van een gezin te betalen.

Begeleiding

De vrouwen die de mogelijkheid krijgen een onderneming op te zetten worden getraind in bedrijfsvoering en onderneming, het project wordt drie jaar lang begeleid. Joep: 'Het is heel belangrijk dat dat lokaal goed is geregeld, dat kunnen wij van hieruit niet

allemaal doen. Daarom is een lokale partner zo belangrijk.' De projecten leveren elk kwartaal een rapportage aan waarin staat hoe het gaat en waaraan geld is uitgegeven. Momenteel lopen er vier projecten – bedrijven in verschillende stadia van ontwikkeling – in respectievelijk Zambia, Cambodja, Bolivia en, de jongste

loot aan de stam, Kenia. De activiteiten van de lokale ondernemingen variëren van een naaiatelier tot agrarische bedrijven die een of meerdere gewassen telen of kippen houden. De activiteiten van de bedrijven liggen altijd dicht bij de lokale of regionale behoeften.

Projecten

Eigen aan DEAL is dat kansarme vrouwen in de projecten een nieuwe kans geboden wordt in gezamenlijke verantwoordelijkheid voor onder meer de spaarpot. Afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden kunnen twintig tot wel zeventig vrouwen meedoen in een project en een inkomen verdienen door zelf of met andere vrouwen een bedrijf op te zetten. In Bolivia werkt het weer net even anders. Hier wordt door DEAL met behulp van de lokale partnerorganisatie elk jaar een ondernemingswedstrijd georganiseerd. De winnaars ontvangen prijzengeld om hun eigen ondernemingsidee uit te gaan werken.

vervolg op pagina 18

Wat zeggen de leden van PAL Leiden in de eerste enquête over auto- en fietsparkeren?

- door Ed Mol

Het verwijderen van parkeerplaatsen in het kader van het plan voor de Autoluwe Binnenstad leidt nauwelijks tot minder auto's in de wijk. Wel zal het aantal autobewegingen waarschijnlijk toenemen door zoekgedrag. Dat is een belangrijke conclusie uit de enquête die PAL Leiden hield onder de leden van de wijkvereniging. Slechts 4% van de leden is bereid de auto weg te doen, 12% zou een auto willen delen. Parkeren in de Garenmarktgarage is geen alternatief zolang de huidige commerciële tarieven daar ook voor binnenstadsbewoners blijven gelden. De respons was zeer hoog.

Fietsparkeren

Vier van de tien vragen betroffen de overlast van willekeurig en overmatig fietsparkeren, zeker als de fietsen de doorgang belemmeren op stoepen of in stegen. Het ontbreekt op dit punt aan voldoende handhaving. De leden van de wijkvereniging zouden graag zien dat het 'fiets fout = fiets weg'-beleid dat geldt rond het station ook van toepassing wordt op de binnenstad. Een deel van de straks weggesaneerde autoparkeerplaatsen kan worden omgevormd tot fietsparkeerplaatsjes.

De Steenschuur foto I.B. van der Kamp

Hoge respons, dus representatief

De respons op de enquête was 75%, wat in enquêteland zeer hoog is: er zijn 275 enquêtes online verstuurd en 217 ingevuld geretourneerd. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee en we willen alle respondenten dan ook hartelijk bedanken. Als een dermate hoge respons wordt bereikt, mag men er volgens de beproefde regels van de statistiek bij de beoordeling van uitgaan dat de mening van de respondenten met een waarschijnlijkheid van minstens 95% gelijk is aan die van de gehele doelgroep, in dit geval al onze leden. Van de respondenten hebben er 92 aangegeven dat ze graag per email op te hoogte willen worden gehouden van verdere ontwikkelingen.

De resultaten per vraag

Vraag 1 en 12: de postcode van de respondenten en de vraag of men al dan niet anoniem wil reageren.

Vraag 2 t/m 6: autoparkeren en maximale snelheden.

Vraag 7 t/m 10: fietsparkeren.

Vraag 2: opvallend resultaat is dat 20% van onze leden geen auto bezit. Wij gaan ervan uit dat deze groep de vragen 3 t/m 5 niet beantwoord heeft. Maar het lijkt erop dat een flink deel van de groep wel de app voor bezoekersparkeren gebruikt. Het merendeel van de leden met een auto heeft één parkeervergunning, een kleine groep heeft er twee.

Vraag 3: de antwoorden geven aan dat, als het aantal beschikbare parkeerplaatsen onder het minimum daalt van het aantal benodigde plaatsen, slechts 4% van onze leden bereid is om hun auto weg te doen en 12% om in plaats van hun eigen auto een deelauto te gebruiken. De rest van

onze leden blijft de eigen auto gebruiken, maar zoekt andere oplossingen om te kunnen parkeren. Het verwijderen van parkeerplaatsen leidt dus nauwelijks tot minder auto's in wijk, wel zal het aantal autobewegingen waarschijnlijk toenemen door zoekgedrag.

Vraag 4: de ondergrondse parkeergarages rekenen ook voor wijkbewoners de gangbare commerciële tarieven. Puur op basis van de kosten ziet geen van onze leden garageparkeren als een geschikt alternatief voor op straat parkeren.

Vraag 5: ook de afstand van woning tot parkeergarage is een obstakel. Maar een klein deel van onze leden is bereid om één kilometer of meer te lopen. Dat maakt eigenlijk alleen de Garenmarktgarage voor het merendeel van onze wijk-bewoners geschikt.

Vraag 6: een overgrote meerderheid (86%) is voorstander van een maximale snelheid van 30 kilometer per uur in de binnenstad voor gemotoriseerd verkeer.

Vraag 7: ruim 75% is van mening dat wrak- en weesfietsen regelmatig moeten worden verwijderd.

Vraag 8: onze leden zijn van mening dat vrijgekomen autoparkeerplaatsen voornamelijk door groen dan wel door fietsbeugels moeten worden vervangen.

Vraag 9: twee derde van onze leden is van mening dat het strenge 'fiets fout = fiets weg' -beleid, zoals dat nu al in het stationsgebied geldt, ook in de binnenstad zou moeten worden toegepast.

Vraag 10: het blokkeren van de doorgang op trottoirs en dergelijke door geparkeerde fietsen is een grote ergernis voor velen. Alhoewel dit al niet is toegestaan volgens de geldende Algemene Plaatselijke Verordening (APV) wordt hierop nauwelijks gehandhaafd. Ruim 85% van onze leden is van mening dat handhaving wel zou moeten gebeuren.

Vraag 11: driekwart van onze leden is het er mee eens dat willekeurig fietsparkeren overal op straat moet worden ontmoedigd, zelfs als dit de eigen fiets voor de eigen woning betreft. De voorwaarde is wel dat er geschikte alternatieven op redelijke afstand beschikbaar zijn.

Autoluwe binnenstad en fietsparkeren

216 Responses 06:54 Average time to complete Active Status

1. Wat is uw postcode?

214 Responses

Latest Responses
"2311TH"
"2311PV"
"2311PT"

2. Bent u in het bezit van een auto en heeft u een parkeervergunning? En maakt u gebruik van de bezoekersapp? (hier zijn meerdere antwoorden mogelijk)

3. Volgens gegevens van het CBS zijn er in onze wijk 4200 huishoudens met 0.4 auto's per huishouden en hun bezoek. Dat betekent dat er minimaal 1680 parkeerplaatsen in de wijk nodig zijn voor bewoners. Wat zou u doen als het aantal beschikbare plaatsen onder dit aantal daalt?

4. Als er als alternatief een parkeerterrein/parkeergarage tegen een hoger bedrag dan de huidige parkeervergunning wordt aangeboden, is dat dan een oplossing voor u?

5. Welke afstand tussen woonadres en parkeerplaats is voor u aanvaardbaar?

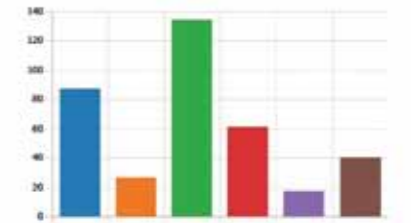
6. Vindt u dat de gemeente moet handhaven op een maximale snelheid van 30 km per uur voor gemotoriseerd verkeer in de binnenstad?

7. Veel mensen ondervinden last van de vele fietsen in de binnenstad. Wat moet er volgens u gebeuren met wrak en weesfietsen?

8. Volgens het plan van de Gemeente Leiden worden er in de nabije toekomst parkeerplaatsen opgeheven. Wat is volgens u een goede invulling van die opgeheven, vrije plekken die dan ontstaan?

9. In de omgeving van het Centraal station is het beleid rondom fietsparkeren: fiets fout= fiets weg. Is het een goed idee om dit beleid ook in de binnenstad toe te passen?

10. Fietsen mogen doorgangen voor voetgangers/rolstoelgebruikers niet blokkeren. Dit wordt momenteel niet gehandhaafd. Moet dit wat u betreft strenger gehandhaafd worden?

11. Op dit moment zijn er ruim 170 duizend fietsen in onze stad. Verwacht kan worden dat het er in 2030 ruim 180 duizend zullen zijn; straatparkeren in onze wijk zal steeds moeilijker worden met deze aantallen. Heeft u er een probleem mee om uw fiets verplicht te stallen in een stalling of fietsparkeergarage/stalling mits deze voldoende aanwezig zijn in de binnenstad? (Denk hierbij aan fietsparkeren tijdens het winkelen, maar ook aan fietsen van bewoners, die niet op eigen terrein gestald kunnen worden.)

12. Deze enquête is anoniem. Mogen wij u, als inwoner van de binnenstad, benaderen informatie/zaken rondom de autoluwe binnenstad en fietsparkeren? Dan kunt u hieronder uw e-mailadres achterlaten.

92 Responses

Latest Responses
"3k"

Enquêtes breder uitzetten?

PAL Leiden wil vaker een enquête houden om te weten hoe er in onze wijk over allerlei zaken wordt gedacht. De andere wijkverenigingen van de binnenstad is gevraagd om deze specifieke enquête ook onder hun leden te houden. Hierop is enthousiast gereageerd en deze actie loopt nu nog. Zodra we deze resultaten binnen hebben, bespreken we met de andere verenigingen hoe we verder kunnen.

Verantwoording

Waarom deze enquête? Het bestuur wil graag beter begrijpen wat de leden vinden van de beleidsthema's waar we als bewoners de komende tijd mee te maken krijgen en met dat doel online enquêtes inzetten. Door deze in te vullen kan ieder verenigingslid direct de eigen mening geven. Deze eerste enquête betrof de Autoluwe Binnenstad, met name het auto- en fietsparkeren in de wijk, omdat we vermoedden dat hierover door onze leden wel eens heel verschillend gedacht zou kunnen worden.

De Autoluwe Binnenstad die de gemeente voorstaat omvat eigenlijk een heleboel verschillende beleidsvoornemens. Het zijn er zoveel dat het onmogelijk is om ze allemaal in één korte enquête te behandelen. Onze eigen terzakekundige en enthousiaste werkgroep Autoluwe Binnenstad kwam na uitgebreid overleg tot twee onderwerpen die naar verwachting het meest leefden onder de leden. Het eerste was, niet verrassend, de toekomst van het autoparkeren in de wijk en het tweede was, toch enigszins verrassend, het fietsparkeren.

Opzet

De werkgroep heeft daarop in een aantal bijeenkomsten nagedacht over de vorm van de enquête. Die moest de leden niet te veel tijd kosten en dus niet meer dan ongeveer tien meerkeuzevragen bevatten. De vragen mochten beslist niet sturend zijn, en tot een vooraf bepaalde uitslag leiden én de enquête moest anoniem in te vullen zijn. Als een respondent een ingevulde enquête verstuurd moest die dus niet op de server van PAL Leiden binnenkomen, maar op een digitale locatie die alleen toegankelijk zou zijn voor een geautoriseerde gebruiker (een van de leden van de werkgroep) die evenwel de respondent niet mocht kunnen achterhalen.

Uitvoering

Nadat de enquête langs deze lijnen was opgezet is hij per email naar alle leden van PAL Leiden verstuurd met een korte toelichting en de link voor invulling en verzending. Op deze manier beperkten we de doelgroep van de enquête tot onze leden en voerden op die manier een selecte steekproef uit. Na een maand hebben we een herinnering gestuurd om de respons zo hoog mogelijk te krijgen.

Respons

Ongeveer drie maanden na de eerste uitnodiging kwamen er geen nieuwe respondenten meer bij, maar toen hadden we al een respons van 75%.

Tenslotte

Een geslaagde enquête met een zeer hoge respons en een duidelijk resultaat. Veel dank ook voor de leden van de werkgroep Autoluwe Binnenstad voor de tijd en moeite die ze hierin hebben gestoken.

De beoordeling

In de taartdiagrammen zijn de resultaten weergegeven door middel van de opgave van de score per antwoord. Het was mogelijk om vragen niet te beantwoorden of om meerdere keuzes te maken per vraag. Leden kunnen het totale resultaat, inclusief een Excel spreadsheet, opvragen door een mailtje te sturen naar autoluwebinnenstad@palleiden.nl.

Een nieuw kandidaat-bestuurslid: Robin van der Flier Bij deze wil ik mij graag voorstellen als kandidaat-bestuurslid. Robin van der Flier, 52 jaar. Opgegroeid in de Haarlemmer-meer, maar ondertussen al meer dan twintig jaar inwoner van Leiden. Sinds eind vorig jaar woon ik met mijn vrouw en onze drie kinderen op de Garenmarkt. Nu de kinderen wat ouder worden ontstaat er meer tijd voor andere zaken. Het lijkt mij dan ook erg leuk om een deel van deze tijd te besteden aan onze wijkvereniging. Op deze manier hoop ik bij te dragen aan de leefbaarheid van onze mooie wijk en de ondersteuning van goede initiatieven. Ik wil mij vooral inzetten voor op meer bekendheid van de vereniging en de ledenwerving zodat er een groter draagvlak ontstaat voor onze activiteiten.

Werkgroep Energiewijk PAL heeft onlangs de oprichting van de werkgroep Energie-wijk aangekondigd. Op deze manier hopen we de energie- en warmte-

transitie in onze wijk in een hogere versnelling te krijgen. We proberen vooral bewoners, individueel of collectief, zaken in gang te laten zetten. Heeft u belangstelling om mee te doen? Een mailtje naar energiewijk@palleiden.nl volstaat, wij nemen dan contact met u op. Deelname staat open voor alle wijkbewoners.

Nieuwsbrief Regelmatig geven wij een Nieuwsbrief uit met de laatste ontwikkelingen in onze wijk. Wilt u deze per mail ontvangen? Dat kan makkelijk geregeld worden! Stuur een berichtje naar: https://palleiden.nl/aan_afmelden/.

Werfparkvrienden aan de slag In juni zijn de Werfparkvrienden aan de slag gegaan in het park. Ze hebben de aanplant van het medaillon voor het Van der Werf-monument onder handen genomen, zodat het wapen van Leiden beter zichtbaar is. Samen met Stedelijk beheer zijn er boomstammen gelegd ter afbakening van het plantvlak waar in september de eerste varens zullen worden geplant. De in de Hortus gevestigde Varenvereniging helpt bij de selectie en aanplant. Ook op andere plekken zullen schaduwminnende planten worden aangeplant en pogingen worden ondernomen om de biodiversiteit van het park te vergroten. Aan dat laatste zullen leerlingen van de Haanstraschool een bijdrage leveren: ze gaan nestkastjes bouwen voor vogels en insectenhôtels.

Leerlingen van de Haanstra helpen bij de schoonmaak van het park foto Huub Frencken

Werkgroep Autoluwe Binnenstad

Op het middenblad vindt u de resultaten van de enquête over auto- en

fietsparkeren die onze werkgroep heeft uitgezet. De andere wijkverenigingen van de binnenstad hebben toegezegd de enquête ook onder hun leden uit te zetten. Zodra die resultaten binnen zijn zullen we u hierover informeren.

Vervolg van pagina 13

De winnaars van het afgelopen jaar gaan investeren in een eigen lijn duurzame kleding en duurzaam geproduceerde shampoo.

Joep van der Kruijk foto DEAL

Ontstaan

DEAL werd in 2006 opgericht door de toenmalige Leidse student Jaap Jonkers, vanuit zijn motivatie om laagdrempelig iets terug te doen voor de wereld. In zijn systeem blijven de vrouwen niet

achter met een schuld, mocht het onverhoeds misgaan met een bedrijf; de gift is een veilige basis. Maar hoe komen Leidse studenten aan projecten in landen die toch niet meteen naast de deur liggen? Joep: 'Dat kan op verschillende manieren. Het project in Kenia kwam er op initiatief van een vertegenwoordiger van een Keniaanse organisatie die al

bekend was bij een organisatie uit Groningen. Deze organisatie heeft die persoon naar ons verwezen en zo is het gaan lopen. Er zijn verschillende netwerken van mensen die elkaar kennen en ons kennen, en dan op een geschikte doelgroep stuiten.'

Structuur

Joeps portefeuille in het bestuur is Acquisitie. Wat houdt dat in? 'Het is mijn taak om geld bij elkaar te krijgen en bekendheid te verwerven. Maar we hebben ook een evenementencommissie, die evenementen organiseert. Zo hebben we een veiling georganiseerd van items die we bij het Leidse bedrijfsleven hadden ingezameld. Die lagen voornamelijk in de belevings sfeer, zoals een boottocht, wandelen met alpaca's of een virtual reality experience. DEAL heeft ook sponsors als Bol, Coolblue en Thuisbezorgd die een heel klein bedrag schenken per bestelling na het invullen van een code. Andere bedrijven, zoals Luba en Achmea sponsors zo nu en dan met een geldbedrag, en we schrijven fondsen aan.'

Continuïteit

Eigen aan een studentenorganisatie is dat het bestuurslidmaatschap maar voor één jaar of soms anderhalf jaar is. Want als een bestuurder te lang blijft hangen, krijgen anderen geen kans. Ze moeten dus alles uit een jaar of anderhalf zien te halen. Voor de studenten van de projectgroepen is er zelfs de mogelijkheid om naar 'hun' project te reizen met een gedeeltelijke vergoeding vanuit DEAL. De motivaties van de studenten voor aansluiting bij DEAL lopen uiteen. Joep: 'We hebben een paar mensen met wortels in het land waar we een project doen, sommigen willen gewoon graag actief zijn voor een goed doel of iets doen voor mensen met minder kansen, soms juist omdat ze het zelf goed hebben. Ikzelf wil me ervoor inzetten dat de ongelijkheid iets kleiner wordt. De groei van de ondernemingen van de kansarmen die we meekrijgen via de rapportages,

sprekt me enorm aan. En je leert natuurlijk heel veel.'

Met name de economieën in Afrika groeien snel, is ondersteuning daar nog lang nodig? 'In een aantal landen is er zeker groei', zegt Joep, 'maar die komt zeker niet iedereen ten goede. De mensen die buiten de boot vallen kunnen worden geholpen door DEAL.'

Vrouwen uit het project in Colombia met mensen van de plaatselijke, begeleidende organisatie foto DEAL

Wie DEAL wil sponsoren of vriend wil worden, kan contact opnemen via: acquisitie@dealfoundation.nl. Voor meer informatie: dealfoundation.nl.

Boksen tegen Parkinson

18 - door Corine Hendriks foto's Corine Hendriks

Zo'n acht mannen en vrouwen van middelbare leeftijd en ouder stompden zo hard ze kunnen tegen de boksballen die aan het plafond hangen. We zijn op bezoek in sportschool House of Sport aan de Rooseveltstraat waar Harm Vissers met zijn groep Parkinsonpatiënten ruimte huurt om er te boksen. Bewegen helpt hen, weet Vissers. Prof. Bas Bloem, neuroloog aan het Radboudziekenhuis en wereldwijd dé specialist op het gebied van Parkinson, heeft het wetenschappelijk bewezen. Met bewegen kun je de ziekte niet stoppen of terugdringen, wel vertragen.

Harm Vissers

Bij de ziekte van Parkinson vindt degeneratie plaats in het gebied van de hersenen dat het bewegen aanstuurt en coördineert. Het is dan ook niet toevallig dat een veelvoorkomend eerste symptoom van Parkinson het trillen van één hand (tremens) is. Later in het proces kan ook de expressie uit iemands gezicht verdwijnen, waardoor het uitdrukingsloos wordt. Denk aan prins Claus, die Parkinson had. Parkinsonpatiënten krijgen ook evenwichts-problemen en daarnaast heeft de ziekte niet-fysieke aspecten zoals depressie en (toenemend) geheugen-verlies. Het tempo van het ziekteproces verschilt per patiënt. Uiteindelijk raken patiënten in de loop van tien à twintig jaar invalide, mede door de niet-fysieke aspecten.

Rek- en strekoefeningen

Sportinstructeur Marcha begint de training met de Parkinsonpatiënten met de gebruikelijk rek- en strekoefeningen om de spieren warm en de gewrichten soepel te maken. Zo nu en dan wordt versnelling toegevoegd om het hart even flink te laten werken. Vissers zelf brengt bokselementen in de oefeningen. Voetenwerk en stoten: recht vooruit, uppercuts en linkse of rechtse hoeken. En soms een karatetrap, gewoon omdat dat lekker is om te doen. De oefeningen monden uit in het aantrekken van de bokshandschoenen en, na enig luchtboxen, het bewerken met de vuisten van de diverse boksballen.

Verrijkte leeromgeving

Vissers haalt er in het gesprek bij een kop koffie vóór de training, naast Bas Bloem, nog een andere deskundige bij: Erik Scherder, eveneens neuroloog en tegenwoordig ook veelvuldig op tv te zien – laatst nog over het nut van optimisme, en hoe je dat kunt aanleren. Hij benadrukt in zijn boeken en presentaties het belang van een 'verrijkte leeromgeving'. Vissers: 'Je moet niet alleen je lijf maar ook je hersens laten werken, een oefening moet spannend zijn en moet een verrassing bevatten. Zo wordt een beroep gedaan op iemands cognitieve flexibiliteit. De werkzaamheid van Parkinson-boksen zit in dubbeltaken en de uitdaging die dit vormt voor het brein.' In de loop van de training is te zien hoe hij dit bereikt. Hij laat de sporters tijdens de oefeningen tellen, voor- en achteruit, en de maanden opnoemen,

ook voor- en achteruit. Een heel complexe oefening is die waarbij de, in tweetallen tegenover elkaar staande, deelnemers tegelijkertijd een zakje naar de ander gooien. Ze moeten dus gooien en vangen tegelijk. Dat is ingewikkeld. Nog ingewikkelder wordt het als de deelnemers bij elke worp/vangst een plaatsnaam moeten noemen. Vissers roept A en dan moet het er een zijn die met een A begint, en zo verder tot en met de Z. Vissers opereert empathisch. Hij ondersteunt en complimenteert en iedereen doet fanatiek mee. Het plezier straalt van de gezichten.

Ontspannen kracht

Het is moeilijk om je voor te stellen dat de slanke, in sportkledij gehulde Vissers een academische studie afrondde – in Leiden – en een tijdje navenant werk deed. Maar hij kwam er al snel achter dat hij het verkeerde pad bewandelde: hij was niet geschikt voor zittend werk en wilde eigenlijk veel liever doen dan denken. Na diverse omzwervingen richtte Vissers in 2022 'Ontspannen Kracht' op. Met deze social boxing school wil hij bij groepen mensen het fysieke verbinden met het mentale door middel van psycho-fysieke training. Dit vanuit de overtuiging dat er een wisselwerking is tussen het fysieke lichaam, het gevoelsleven en de breinfuncties. De ene poot waarop de trainingen rusten is Vissers' ervaring met boksen, een sport die hij al vanaf zijn vijftiende beoefent, de andere poot is yoga, waarvoor een oude yogaleraar, een buurman, de basis bij hem legde, en waarin hij zich ook bekwaamde. 'Het gaat erom inspanning en ontspanning te combineren', zegt Vissers.

Diverse groepen

Ontspannen Kracht verzorgt met behulp van een vast ploegje zpp'ers trainingen voor allerlei doelgroepen. Jongemannen die uit de gevangenis komen, scholieren van wie leraren een beetje bang zijn... Bij

Ontspannen Kracht leren ze hun harde kracht te beheersen en hun zachte kracht te vinden. 'We laten hen ook bokstrainingen doen met bijvoorbeeld demente personen', vertelt Vissers. 'Je weet niet wat je ziet. De zachtheid waarmee de jongens, die behoorlijk wat agressie kunnen uitstralen, met de demente mensen omgaan... heel mooi is dat. Vechten is agressie, vechtsport is expressie. We hebben ook een keer een hele zaal laten bewegen op een groot congres.'

Sporten geen doel

Voor Vissers is sporten geen doel op zich maar een manier om mensen zich prettiger te laten voelen en zichzelf beter te leren begrijpen. Overigens past dat in recente inzichten over effectieve therapie bij bepaalde psychische problemen zoals beheersing, weerbaarheid, grenzen aangeven en het reguleren van kracht, spanning en emotie. Die therapie kan ook bestaan uit een korte psychologische interventie om iemands probleem helder te

Harm Vissers

krijgen, ook voor de persoon zelf. En tegelijkertijd én daarna: veel sporten. Er worden goede resultaten mee bereikt. Vissers is blij met de richting die hij uiteindelijk heeft gekozen en de Parkinsonpatiënten zo te zien ook.

Zie voor meer informatie: Ontspannenkracht.nl/parkinson-boksen. Via de site is het ook mogelijk contact te leggen met Harm Vissers.

Het Parkinsonprogramma wordt niet vergoed door verzekeraars, de deelnemers nemen een abonnement.

Duurzame binnenstad

- door Ronald Timmermans

Begin deze zomer maakten we een fietstocht naar Zuid-Duitsland en de hoeveelheid regen die we onderweg hebben gehad was ongekend, zeker voor een zomerse periode. Waar we ook reden, overal was er wateroverlast. Ik denk dat we dit en andere weersextremen vaker zullen krijgen en ben daarom extra gemotiveerd om te helpen de klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken.

De Energiekaravaan

Samen met collega's van Duurzaam Leiden zijn we met een actie gestart om de energierekening omlaag te krijgen van mensen met een beperkt of geen budget. Deze actie heet de Energiekaravaan. We helpen mensen om hun woningen met goedkope of zelfs gratis isolatiemiddelen te verduurzamen en proberen een gedragsverandering tot stand te brengen. Dergelijke maatregelen kunnen het energieverbruik fors terugdringen en er kan veel geld mee bespaard worden. Voor mensen met een kleine portemonnee is ieder tientje meegenomen. Het is daarbij ook nog eens goed voor het klimaat. De

actie loopt nog steeds, ook mensen uit de binnenstad kunnen een beroep op ons doen.

Het Nationaal Isolatie Programma

Inmiddels is onze nieuwe regering aangetreden die de klimaatcrisis niet hoog op de agenda heeft staan. Maar er is een aantal acties ingezet door voorgaande kabinetten die waarschijnlijk niet teruggedraaid zullen worden. Een daarvan is het Nationaal Isolatie Programma (NIP). Daar zullen op korte termijn speciale subsidies uit voortkomen voor huiseigenaren onder een bepaalde WOZ-grens. Daarnaast zal na de zomer Duurzaam Leiden starten met het VvE-duurzaamheidsloket waar Verenigingen van Eigenaren (VvE) terecht kunnen met hun vragen. Over verduurzamen. Dat is bijzonder, want deze doelgroep viel tot voor kort meestal buiten de boot als het ging

om hulp bij verduurzaming. Bent u lid van een VvE? Houd dan de aankondigingen in de gaten.

Duurzaamheidscentrum The Field aan het Stationsplein

Coöperatie Duurzaam Leiden werkt nauw samen met de gemeente die verantwoordelijk is voor de uitvoering van bovenstaande programma's. Samen met andere pressiegroepen hebben we ervoor gezorgd dat er een motie is aangenomen om de ondersteuning aan bewoners voor de energietransitie niet te beperken tot twee jaar, maar in principe structureel te maken. Tevens hebben we bereikt dat een motie is aangenomen om te starten met het Duurzaamheidscentrum, vooraleerst in The Field aan het Stationsplein 25.

Misschien is bij het uitkomen van de Hart van de Stadkrant 171 al duidelijk hoe dit alles ten uitvoer wordt gebracht. Houd daarvoor het lokale nieuws goed in de gaten. U kunt mij altijd mailen met vragen over deze programma's of andere zaken die te maken hebben met verduurzaming

Ivo van der Leek
Makelaardij

Gespecialiseerd in oude & monumentale panden

Ivo van der Leek Makelaardij
Doezastraat 8a te Leiden

Telefoonnummer: 071 203 21 06
E-mailadres: info@ivovanderleek.nl
Website: www.ivovanderleek.nl

Duurzaamheidscentrum The Field, Stationsplein 25 Leiden foto The Field

in de breedste zin van het woord. Als ik zelf geen antwoorden heb zal ik proberen om anderen te vinden die dat wel kunnen. (ronald@duurzaamleiden.com)

Vrijwilligers gevraagd

Ondertussen zie ik in diverse binnenstadwijken leuke initiatieven ontstaan die de stad groener en duurzamer maken. Er zijn mensen die zich met geveltuinen en buurtparken bezighouden, zoals het Singelpark. Daarnaast zijn er de Energiefixers071 die samen met de woningbouwverenigingen helpen bij het aanbrengen van betere isolatie. Daarvoor zijn natuurlijk vrijwilligers nodig waarvoor ik u bij deze oproep om u aan te sluiten. Samen met je straat- of buurtgenoten iets verbeteren in je eigen buurt zorgt voor sociale cohesie. Mensen leren elkaar beter kennen en dat is altijd goed. Na de vakantie beginnen die groepen vaak met nieuwe activiteiten. Als je een blijer en gelukkiger mens wilt worden sluit je dan aan, doe het voor jezelf!

Een emissievrije binnenstad zonder kleine winkels

- door Marjolijn Pouw

De gemeente wil de leefbaarheid en de luchtkwaliteit van onze binnenstad verbeteren en die emissievrij maken. Met ingang van 1 januari 2025 mag vrachtovervoer op fossiele brandstof er niet meer in, behalve voertuigen met een vrijstelling. In de binnenstad is het dan 'prettig wonen en winkelen', zegt wethouder Ashley North, maar ondernemers én bewoners betwijfelen dat. We spraken erover met Marion Driessen. Ze is onlangs gestopt met haar kledingwinkel in de Burgsteeg. De maatregel om de binnenstad emissievrij te maken gaf de doorslag. Het merendeel van de kleine ondernemers heeft geen elektrische bestelbus en mist de financiële ruimte om er een aan te schaffen. En geldt het verbod ook voor vervuilende brommers, scooters en motoren?

Emissievrij rijden verbetert de slechte luchtkwaliteit in de binnenstad. Dat wil het MKB toch ook?

Driessen: 'Natuurlijk willen we dat, maar de gemeente loopt wel erg hard van stapel. Emissievrij rijden en de autoluwe binnenstad worden bijna tegelijk ingevoerd. Wie de stad met de auto bezoekt wordt naar een parkeergarage verwezen en moet dan vaak nog een stuk lopen voor hij of zij bij de winkels is. En waarom zou je in Leiden gaan shoppen als je elders voor de deur kan parkeren?'

Wij willen ook graag van de fossiele brandstof af, maar dat vergt een flinke investering. Emissievrije bestelbussen of

vrachtwagens zijn niet goedkoop en wij hebben maar een kleine winstmarge. Je kunt de kostenstijging niet blijven doorberekenen aan je klanten, de concurrentie is moordend. In coronatijd hadden webwinkels het tij mee en de consument is er nu zo aan gewend dat hij er niet meer vanaf wil. Bij de energiecrisis kwamen daar nieuwe prijsstijgingen bij en die voelt de consument in de portemonnee. Het beïnvloedt de aankopen. Ketens hebben meer reserve dan wij om tegenvallende resultaten op te vangen. Verduurzamen? Jazeker, maar dan in een tempo dat we kunnen bijbenen en dat in overleg met ons wordt bepaald. De gemeente is daar niet erg goed in.'

Waar moeten jullie het van hebben?

'Onze winkel is ons vermogen, we halen er ons inkomen uit en ons pensioen. De Leidse binnenstad is knus en gezellig en voor toeristen aantrekkelijk. Wij moeten het hebben van gespecialiseerde winkeltjes en de sfeer in de binnenstad die shoppen leuk en verrassend maken. Voor het standaardaanbod kun je overal terecht. Wij zijn op kleinschaligheid en exclusiviteit aangewezen. De gemeente probeert de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten met evenementen, maar je moet dan wel zorgen dat die bij de sfeer passen. Het huidige aanbod helpt ons niet. Dat trekt een ander type consumenten aan dan waar wij op mikken. We zijn bang dat er, nu ons weer een grote investering staat te wachten, nog meer winkels zullen omvallen. Leiden dreigt een spookstad te worden – de leegstand is nu al hoog – en dat is ook voor bewoners niet aantrekkelijk.

Natuurlijk worden elektrische bestelbussen binnen vijf tot tien jaar lichter en goedkoper en komen er aantrekkelijke tweedehands voertuigen op de markt, maar het is de vraag of wij het zo lang kunnen bolwerken. Er zijn te weinig laadpalen en opladen duurt te lang. Het elektriciteitsnet is nu al overbelast. De rek is eruit, de creativiteit verdwijnt. We kunnen niet meer om de vraag heen of we het ondernemerschap mentaal nog wel op kunnen brengen.'

Wat zou de gemeente daar tegenover kunnen stellen?

'De gemeente wil groener dan groen zijn.

Het exclusieve Atelier de Zilverling op Langebrug 85
foto Barbara Falke-Meijer

Ook wij willen graag ons steentje bijdragen, maar nu gaat het te hard. Het liefste zouden we het landelijke tempo aanhouden. We hebben de afgelopen jaren al zoveel voor onze kiezen gehad. We zitten in de binnenstad sowieso al op hogere lasten dan aan de randen: de huur is hoger, de heffingen, de belasting... De gemeente wuift onze zorgen weg en schermt met fasering en ontheffing, maar als iedereen een ontheffing krijgt schiet het met die emissievrije uitstoot niet op. Voor een vrijstelling moet je bovendien ook weer betalen.'

'Wat fasering inhoudt is ons niet duidelijk. De gemeente heeft de mond vol van participatie, maar ons wordt van alles meegedeeld zonder dat we inzicht hebben in de consequenties. We praten erover met Ashley North (wethouder van klimaat, mobiliteit, financiën), maar we zouden eigenlijk ook Fleur Spijker (wethouder van economie, kennis, sport en gezondheid) erbij moeten hebben.'

Bespreken jullie je zorgen met de wijkverenigingen van de binnenstad?

'De vereniging Pancras-West heeft ons onlangs voor de ledenvergadering uitgenodigd en ik zit in de Werkgroep Autoluwe Binnenstad van onze eigen PAL Leiden. We delen onze zorgen, want ook de bewoners zien niet alle maatregelen zitten. Straten of delen van straten worden parkeervrij, neem bijvoorbeeld de Binnenvestroute (Rapenburg–Oude Vest–Herengracht). Je vraagt je af waar al die

foto Sarah Hart

auto's die er nu staan heen moeten en of je straks met je auto nog wel bij je voordeur kan komen om wat op te halen of af te leveren. Voor ouders met kinderen en bewoners die voor hun werk veel mee moeten nemen kan het nogal lastig worden. Voor mensen die slecht ter been zijn ook, maar die zullen een ontheffing krijgen. Het wordt leuk en uitdagend, zegt de wethouder. Uitdagend? Jawel, maar leuk is anders.'

PAL voor de wijk

Word lid van PAL Leiden voor maar € 10 per jaar en ondersteun ons, zodat onder meer deze krant gemaakt kan worden. Een groep enthousiaste vrijwilligers zorgt voor de samenstelling en de bezorging, maar de drukkosten komen voor rekening van de wijkvereniging. Uw lidmaatschap helpt enorm om de krant te laten voortbestaan en de vereniging bij het werk voor de wijk te steunen. Steun ons en ga naar onze website (PALLeiden.nl) om u aan te melden, of nog makkelijker, scan de code.

Look
OPTIEK
OOGMETING LENZEN BRILLEN

Breestraat 133
2311 CM Leiden
T. 071 512 22 13
www.lookoptiek.nl

THE HIPI STUDIO
number-one.nl
071 - 51 31 51 2
Korevaarstraat 2 e-f
2311 JS Leiden

ars aemula naturae ruimte voor beeldende ARSA kunst

Een van de oudste broedplaatsen in Nederland. Opgericht in 1694 en nog steeds een kunstenaarsvereniging waar kunstenaars het culturele leven van Leiden mede vormgeven.

www.ARSAEMULA.nl

Cursussen, exposities en online kunstwinkel!

Pieterskerkgracht 9a
2311 SZ Leiden

071-5140784
info@arsaemula.nl

Ingezonden berichten

Waalse kerk najaarsprogramma

De Waalse Kerk op Breststraat nr. 64 heeft een uniek orgel uit 1746 dat in 2013/2014 volledig is gerestaureerd en in de oorspronkelijke staat is teruggebracht. Op zaterdagen worden er regelmatig concerten gegeven, dit najaar gebeurt dat nog op de volgende dagen:

- 14 september, aanvang 12.00 uur. Organist Michael Bennett. In het kader van de Nationale Orgeldag en de Open Monumentendag worden op deze dag in Leiden meer orgelconcerten gegeven.
- 12 oktober, aanvang 16.30. Organist Kees van Eersel
- 9 november, aanvang 16.30. Organist Jonathan Scott.

De toegang is gratis, inclusief koffie of thee met koek. Na afloop is er een collecte om de kosten enigszins te dekken. Als u belangstelling heeft voor deze concerten kunt u meer informatie vinden bij: muziekindewaalsekerk@outlook.com

U bent van harte welkom. (De Orgelcommissie van de Waalse Kerk Leiden)

Achter de Waalse Kerk foto Sarah Hart

Singelpark Jan van Houtkade

De gemeente liet weten dat de technische uitwerking van de werkvoorbereiding voor de herinrichting van de Jan van Houtkade de aannemer meer tijd kost dan verwacht. Dit heeft tot gevolg dat de start van het werk dat begin oktober was gepland, vijf maanden wordt uitgesteld. Dit zou het voordeel hebben dat de nutsbedrijven op de Jan van Houtkade klaar zijn als de aannemer in het eerste kwartaal van 2025 met het werk begint. De aannemer en de nutsbedrijven zitten elkaar dus niet in de weg. Eerst is de Koepoortsbrug aan de beurt, daarna komt de Jan van Houtkade. (Marjolijn Pouw)

De Poolse Jood Jakob Ginsberg, in 1886 geboren in Lodz (toen Russisch territorium), vertrok in de jaren '10 van de vorige eeuw naar Duitsland, waar hij aan de Kaiser Wilhelm Universität in Straatsburg oosterse letteren ging studeren. Er zijn ook bronnen die als geboorteplaats Kovno (Kaunas) in Litouwen vermelden. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werd hij, als Russisch staatsburger, door de Duitsers geïnterneerd. Op voorpraak van de Leidse hoogleraren Christiaan Snouck Hurgronje (arabistiek) en Nicolaas van Wijk (slavistiek) werd hij vrijgelaten. Hij vestigde zich daarna in Leiden, waar hij naar verluidt eerst een viswinkeltje opende op de Nieuwstraat. Rond 1922 begon hij een boekwinkel/antiquariaat in de Lange Diefsteeg 11a. Enkele jaren later verhuisde Ginsberg naar het Kort Rapenburg 17, strategisch gelegen tussen het station en het academiegebouw.

Ginsberg werd een geziene figuur in de Leidse academische wereld. Hij importeerde moeilijk verkrijgbare boeken uit Oost-Europa en trad ook op als uitgever van onder andere proefschriften en inaugurele redes. Hij werd niet alleen als boekhandelaar gewaardeerd, maar ook als intellectueel en gesprekspartner. Tot zijn vrienden behoorden de reeds genoemde Nicolaas van Wijk en de theoloog M. A. Beek. In 1923 opende hij een filiaal aan de Stationsweg 24.

Jakob Ginsberg was getrouwd met een niet-joodse Duitse vrouw, Erna Prigge. Dit huwelijk had hem tijdens de bezetting wellicht bescherming kunnen bieden, ware het niet dat zijn vrouw in 1936 van hem scheidde. In 1941 werd zijn boekhandel onder een Verwalter geplaatst en later overgenomen door de Nationaal-Socialistische Volksche Boekhandel. Jakob Ginsberg werd op 22 augustus 1943 gearresteerd en afgevoerd naar kamp Vught. Vandaar werd hij op 15 november op transport gesteld naar Auschwitz, waar hij op 18 november 1943 werd vermoord. Zijn zoon, Jacob Ginsberg (1925-1993) zette na de oorlog, aanvankelijk samen met zijn moeder, universiteitsboekhandel Ginsberg met veel succes voort.

Op woensdag 16 oktober om 15.00 uur wordt ter nagedachtenis aan deze markante Leidenaar voor het pand Kort Rapenburg nr. 17, waar hij zo lang woonde en werkte, een Stolperstein geplaatst. (Stichting Herdenking Jodenvervolging Leiden)

Stoeplantjes

De gemeenteraad heeft besloten om de voor bijen en andere bestuivers zo aantrekkelijke stoeplantjes in de stad niet meer weg te halen bij de schoonmaakrondes. Vanwege de historische bebouwing worden ze alleen in de binnenstad nog weggebrand. Op veel plaatsen zouden ze eigenlijk ook daar kunnen blijven staan. Wie meer wil weten over de stoeplantjes van Leiden kan terecht op www.hortusleiden.nl/stoeplantjes. (Marjolijn Pouw)

Een Stolperstein voor Jakob Ginsberg

Boekhandel J. Ginsberg op het Kort Rapenburg jaren '60 fotograaf onbekend

De kauw Spikkel in het Neeltje van Zuytbrouckhof foto Janneke van Oldenborgh

Dieren

In onze vorige krant riepen we de lezers op om plaatjes te sturen van dieren die ze tegenkomen in de stad. Dat leverde deze foto's op.

Garenmarkt foto Sarah Hart

Open brief aan LVVS Augustinus over de EL CID introductieweek

Op de brief van LVVS Augustinus aan de buurt over het programma de EL CID introductieweek voor nieuwe studenten (gedateerd 8 augustus) reageerde een van de bewoners als volgt.

Onderwerp: RE: Buurtbrief EL CID op Augustinus

Beste Yara,

Dank voor de info over de El Cid week.

Het is plezierig om geïnformeerd te worden. Het wordt lekker warm weer, dus het zal een geslaagde week worden denk ik. Maar ik wil toch graag een paar kanttekeningen maken.

Nou hebben wij het grote geluk dat we de

eerste helft van de week er niet zijn, want als ik lees dat er ELKE DAG MUZIEK gedraaid zal worden, d.w.z. VIJF dagen achterelkaar, van 12.00 tot 19.00 uur, dat is dus VIJF UUR lang, dan heb ik diep medelijden met de bewoners die niet weg zijn/kunnen in die week. Ik weet dat jullie muziek altijd op grote sterkte over het Rapenburg zal schallen en dreunen.

Jullie moeten het me naar vergeven maar ik vind het eigenlijk gek dat jullie maar niet kunnen begrijpen dat dit voor de omgeving niet te verdragen is, temeer daar ik ook al kan inschatten dat de verschillende studentehuizen op het Rapenburg en in de Houtstraat ook met harde muziek hun steentje zullen bijdragen aan het El Cid-festijn, hoewel zij daar geen vergunning voor hebben en jullie wel. En Barrera blijft vast ook niet achter.

Je schrijft heel vriendelijk dat jullie openstaan voor overleg, maar betekent dat ook dat jullie bereid zijn tot minder muziek en/of minder hard/lang? Ik vraag het me af. Enfin, dit moest me toch even van het hart. Ik wens jullie desondanks een feestelijke week.

Met vriendelijke groet, Clariet Boeye

ACTIE
2 GRATIS
PROEFLESSEN
P.P.

TACOYO Body & mind conditietraining op muziek
Gymzaal Da Vinci College Lammenschans, Leiden
Er is een voor- en najaarsseizoen

ledere
Maandagavond.
Starttijden:
17.00, 18.15, 19.30
en 20.45 uur

Starten
kan op elk
moment!

Viktor Verwoerd: 06-41549731, vverwoerd@tacoyo.nl
KIJK OP WWW.TACOYO.NL

BAM
BAM
RESTAURATIE
STEENHOUEWERS

Bambam Restauratie Steenhouders
Langegracht 70 C
2312 NV Leiden
071 8795794
06 51911160

www.stoeppaal.nl
www.bambamsteenhouders.nl

DRUKKERIJ VAN DER LINDEN

Druk, Print, Kopie,

Trouw- & Geboortekaarten
Bestaande collecties
en eigen ontwerp
Ook Oud Hollands!
Belangrijke
Geboortekaarten

DRUKKERIJ

- + Briefpapier, Visitekaartjes, Enveloppen
- Geboorte- & trouwkaarten
- Flyers en brochures
- Boekjes, Scripties, Proefschriften

- Print, Kopie, Plot, Scan in zwart&kleur
- A4/A3 en groot formaat
- Bouwtekeningen
- Congresposters
- Afwerken en inbinden

REPRO

Vliet 4a-6 2311 RE Leiden, Telefoon: 071 - 512 08 15
info@drukkerijvanderlinden.nl, www.drukkerijvanderlinden.nl

DE SCHILDERSCOMBINATIE

sterk werk

Mike Omtzigt
Levendaal 6a, 2311 JL Leiden, 06 - 52 69 50 48
www.deschilderscombinatie.nl

Vondst van de wijk - leeuwenkoppen als uithangstenen

24 - door Edwin Orsel foto's HVOL

'Vondst van de wijk' is een is een rubriek van de erfgoedexperts van Erfgoed Leiden en Omstreken over bijzondere vondsten. Deze vondst is eerder gepubliceerd op de site van Erfgoed Leiden in de rubriek Vondst van de Week en verder op twitter en facebook. De foto's zijn van Edwin Orsel (ELO), tenzij anders is vermeld.

De leeuwenkop was populair in de architectuur van de Renaissance (1525-1565) en het Manierisme (1565-1630). Tijdens het Classicisme (1620-1700) werden de gevels soberder, maar de gevels van gewone huizen werden nog tot ver in de 17de eeuw met leeuwenkoppen versierd. De leeuw staat vermoedelijk symbool voor kracht en trots.

In het 17de eeuwse Leiden hadden veel panden een uithangbord of -teken. Niet alleen voor reclame, maar ook als herkenningsteken voor de huisnaam of een beroep. Om de uithangborden te kunnen bevestigen waren er natuurstenen uithangstenen, veelal in de vorm van leeuwenkoppen. In de leeuwenkop zat dan een vierkant gat, waarin de vierkante ijzeren staaf van de ophangconstructie stevig vastzat. Dit gebruik is in de loop der tijd in de vergetelheid geraakt, maar de verschillende voorbeelden hierna laten zien dat deze ophangconstructie ook in Leiden vaak voorkwam. Het konden eenvoudige openingen zijn, samengesteld uit blokjes natuursteen zoals bij Langebrug 51, vermoedelijk uit het einde van de 16de, of het begin van de 17de eeuw. Maar ook andere vormen waren mogelijk, zoals de gekroonde krab uit 1632 van Breestraat 177. In Haarlem zijn er onder meer rozetten, rolwerk en zelfs een bierton gevonden.

Noordeinde 11

Boven de winkelpui van Noordeinde 11 vind je twee gevelstenen met ANNO en 1660 en centraal daartussen een leeuwenkop met als opvallend kenmerk een vierkant gat in zijn bek. Uit onderzoek door de bouwhistoricus van Haarlem blijkt dit het gat te zijn waar een vierkante ijzeren staaf in geklemd was voor de ophanging van een uithangbord. De leeuwenkop was dus niet alleen decoratief maar ook functioneel. Dat hij ook in Leiden voorkwam was nog niet eerder waargenomen.

Kraaierstraat 5-7

Dat er inderdaad een vierkante ijzeren staaf in de bek werd bevestigd laat de leeuwenkop zien aan de Kraaierstraat 5-7. In de bek van de natuurstenen kop is nog een afgezaagd restant van een ijzeren staaf bewaard gebleven. De staaf is vierkant met een omvang van enkele centimeters. Vermoedelijk dateren de gevel en deze leeuwenkop-uithangsteen van kort na de stadsuitleg van 1659 toen Leiden aan de zuidoostzijde werd uitgebreid.

Oude Singel 216

Dat een uithangconstructie niet altijd in de bek van een leeuw bevestigd was, toont het voorbeeld aan de Oude Singel 216. Bij deze natuurstenen leeuw bevindt het vierkante gat zich onder de manen, tussen de poten. Vermoedelijk dateert deze (gewijzigde) gevel in opzet van kort na de stadsuitleg van 1611. De stad werd toen aan de noordzijde uitgebreid.

Aalmarkt

Op het fraaie schilderij aan de Aalmarkt, Plundering van het huis De Drie Haringen te Leiden van Pieter Cattel uit 1748 is ook een dergelijke steen met ijzeren uithangconstructie te zien. Deze duidelijke, historische weergave toont hoe dergelijke uithangstenen functioneerden.

Lakenhal

Ook in de collectie van Museum De Lakenhal komen, naast gewone leeuwenkoppen, meerdere leeuwenkoppen voor die als uithangstenen gefungeerd moeten hebben. Deze werden lange tijd niet als zodanig herkend, omdat nog niet eerder was vastgesteld dat de leeuwenkoppen naast decoratief, ook functioneel konden zijn. Drie voorbeelden van leeuwenkop-uithangstenen in de voorruimte van het museum.

Langebrug 69

Dat niet elke leeuwenkop een uithangsteen is, toont het pand Langebrug 69. De gevel hiervan, aan de Pieterskerk-Choorsteeg, heeft twee natuurstenen gevelstenen met leeuwenkoppen. Enkel de rechter leeuw heeft een vierkant gat in zijn bek voor een uithangbord of -teken. De gevel dateert wellicht van rond 1600, maar mogelijk ook wat later, uit 1630. Er is dan namelijk sprake van een nieuwe gevel. Op de gevelstenen zie je ook tekst. Op de bovenste staat: die lijdt en siet - doet haet te niet. En op de onderste: beter benijt dan beclaecht/alst godt behaecht.

Langebrug 51

26 Uithangsteen vermoedelijk daterend van eind 16de begin 17de eeuw.

Breestraat 177

Uithangsteen uit 1632 en weggewerkt vierkant gat tussen 16 en 32.

Bronnen

- Blijdenstijn R. en R. Stenvert, 2000, *Bouwstijlen in Nederland 1040-1940*, Nijmegen
- Enderman, M., 2020, 'Uithangstenen en gevelgaten', in: *Nieuwsbrief Bouwhistorie*, nr. 68, juni 2020, p. 52-59. <https://oudleiden.nl/commissies/geveltekens>.

Column Ed Mol

Stel, u gaat naar uw werk en loopt naar de plaats waar u uw auto de avond daarvoor geparkeerd hebt. Blijkt er ineens een andere auto te staan. 'Gestolen' denkt u 'en daarna heeft iemand snel op de vrijgekomen plek geparkeerd.' Maar voor u terug naar huis loopt om online aangifte te doen, bedenkt u dat er misschien iets heel anders gebeurd kan zijn: uw auto is misschien wel verdampt! U had er al over gelezen in de lokale pers, maar nu is het u misschien zelf wel overkomen.

Wat is het?

Bij autoverdamping lost uw auto op in de lucht terwijl hij 's nachts geparkeerd staat. De wetenschap staat voor een raadsel. Als gevolg van dit nog volkomen onbegrepen proces blijft er niets van uw voertuig over. Het proces is ook altijd volledig, er worden namelijk nooit gedeeltelijk verdampte auto's of zelfs maar brokstukken aangetroffen. Onderdeel van het fenomeen is dat op de plaats van de verdamping altijd een ander voertuig wordt aangetroffen.

Wat kunt u ertegen doen?

Er lijkt voornamelijk geen bescherming mogelijk. Sommigen hebben al voorgesteld uw voertuig na het parkeren volledig af te schermen met een geheel luchtdichte hoes. Dat zou de beste remedie zijn.

Een eerste risicoanalyse lijkt erop te wijzen

Een leeg Rapenburg zonder auto's en fietsen bij filmopnamen in 2017 foto Sandra Dehue

dat verdamping het vaakst voorkomt in gebieden met te weinig parkeerplaatsen. Dat zou erop kunnen duiden dat u er goed aan doet naar een nabijgelegen wijk te rijden waar misschien wel plaats is.

Komen er hierdoor minder auto's?

Nee, want er is nóg een, evenmin goed begrepen, ontwikkeling gaande. Deze staat ook wel bekend als de zogenaamde wonderbaarlijke vermenigvuldiging. Het aantal auto's in de stad neemt namelijk niet af, ondanks de om zich heen grijpende verdamping. Dat betekent dus

dat elke verdampte auto op wonderbaarlijke manier wordt vervangen door een andere.

Het netto-effect van de autoverdamping en de wonderbaarlijke vermenigvuldiging lijkt voornamelijk dat het aantal auto's gelijk blijft. Het aantal autobewegingen echter, neemt toe doordat steeds meer bestuurders naar een plek zoeken waar ze hopelijk aan het verdampingsspook kunnen ontkomen.

Wijkverenigingen binnenstad:**'Eindelijk erkenning als gelijkwaardige gesprekspartner'**

- door Marjolijn Pouw foto's Sarah Hart

In 2022 boden zeven wijkverenigingen van de binnenstad, versterkt met de Zeeheldenbuurt en later de Maredijkbuurt, aan de gemeenteraad hun Manifest Wonen en Leven in de Leidse Binnenstad 2022-2026 aan. Ze spraken daarin hun onvrede uit over de manier waarop de gemeente hen bij het overleg met partners als horeca, universiteit, winkeliers en de 3 October Vereeniging buiten de deur hield en bepleitten een gelijkwaardige positie. In 2020 hadden ze hun gesprekken met de gemeente opgeschort uit frustratie over de gang van zaken. In maart 2024 kwam er een einde aan het wederzijdse ongenoegen. Vooruitlopend op de publicatie van de gemeentelijke nota *Handreiking samenwerking in de stad* in april, vroegen de negen een gesprek aan met wethouder Abdelhaq Jermoumi (Kansengelijkheid, Jeugd en Onderwijs) en vonden gehoor. 'Eindelijk worden we als overlegpartner erkend', zegt Aart Martin de Jong, sinds kort onafhankelijk voorzitter van de negen (en daarvoor van PAL Leiden). Intussen heeft de groep zichzelf omgedoopt tot Samen-werkende Wijkverenigingen Leiden (SWWL).

Aart Martin de Jong

De doorbraak

De Jong: 'Na de opschorting van het overleg en de presentatie van ons Manifest gingen we in gesprek met de wethouders Ashley North en Marleen Damen. Daaruit kwamen elf afspraken voort, met het doel om ons bij het overleg over de binnenstad te betrekken. Deze werden door het college geaccordeerd en aan de raad voorgelegd. Toen werd het stil. Onderzoek naar de strubbelingen rond Platform31 (een kennis- en netwerkorganisatie voor stedelijke en regionale ontwikkeling dat onderzoek deed naar de participatie in Leiden, red.) leidde tot de opdracht aan Ansar Ahmadali en Floor van Deursen, twee ambtenaren van de gemeente, om het schip weer vlot te trekken. Als SWWL vroegen we Abdelhaq Jermoumi hoe de elf eerder gemaakte afspraken zich tot de Handreiking verhielden. Dat hebben we gezamenlijk uitgeplozen en het leidde tot een verzoening. Vervolgens bespraken we hoe we de voornemens uit de Handreiking het beste konden omzetten in daadwerkelijke burgerparticipatie en daaruit vloeide de afspraak voort van kwartaaloverleg.' 'Bij de opstelling van de Handreiking hebben we als SWWL geen inbreng gehad, al hadden we die als afzonderlijke vertegenwoordigers van de verschillende wijkverenigingen natuurlijk weer wel. We zijn heel blij met de opening die ons met het kwartaaloverleg wordt geboden. Het is nog wel even wennen, want het vereist goed overleg met je achterban en we moeten met een gezamenlijk standpunt komen. Het gaat ons daarbij vooral om het proces en niet zozeer om de inhoud. Neem de vraag hoe de gemeente bij de plannen voor de herinrichting van het Noordeinde de communicatie heeft aangepakt, in het bijzonder bij het besluit om in het vervolg de fietsen op het Rapenburg te laten stallen. Verliep dat volgens de lijn van de Handreiking? Waren de bewoners daar werkelijk bij betrokken?'

Noordeinde begin 20e eeuw

Mogelijke onderwerpen

'Onderwerpen voor het kwartaaloverleg kunnen zijn: de evaluatie van evenementen, de autoluwe binnenstad, verkamering, de invulling van het oude V&D-gebouw, of de uitspraak van Centrummanagement Leiden (CML) dat het krampachtige participatiebeleid van de gemeente de ontwikkeling van het centrum frustrateert – dat schrijft de organisatie althans in zijn Toekomstperspectief 2035. Met een vaste plaats aan de overlegtafel kunnen we voorkomen dat de gemeente kiest voor een dictaat en dat een hele buurt afhaakt zoals bij het Noordeinde. Maar er kunnen ook onderwerpen aan de orde komen die Leiden overstijgen en grote gevolgen hebben voor de infrastructuur, zoals de herinrichting van het Stationsgebied. Behalve Leiden zijn daar bij ook de NS, het busvervoer, de Regio en de Provincie betrokken.'

'Als SWWL kunnen we ook los van de gemeente met andere partijen praten, bijvoorbeeld met de evenementensector, sinds kort gebundeld in het Leids Evenementen-

mentencollectief (LEC). Evenementen zijn een gegeven, maar waar mikken de organisatoren op? Past het aanbod bij Leiden? Waar wringt bij bewoners de schoen? We willen graag een gang naar de rechter voorkomen, want dat is niet de beste weg. Je hoort het, we zijn we heel tevreden met de uitkomst van het vroegere gesteggel. We komen nader tot elkaar, we zijn op de goede weg.'

PAL LEIDEN

sinds 1976

VERENIGING VOOR
PIETERS- & ACADEMIEWIJK
EN LEVENDAAL-WEST

De Vereniging voor Pieters- & Academie-wijk en Levendaal-West (PAL Leiden) stelt zich ten doel de leefbaarheid in onze drie buurten van Leiden te vergroten. Het bestuur bestaat uit bewoners die voor maximaal acht jaar door de leden worden gekozen. Jaarlijks in april is er een ledenvergadering waarin het bestuur zich verantwoordt voor het reilen en zeilen van de vereniging. Jaarverslagen, statuten en reglementen zijn te vinden op onze website: www.palleiden.nl.

Postadres: PAL Leiden, Levendaal 6b, 2311 JL Leiden - email: info@palleiden.nl

Bank: NL47 INGB 0003 664 416 t.n.v. Vereniging voor Pieters- en Academiewijk Leiden
KvK Rijnland: 40 445 179.

HART VAN DE STAD KRANT

De Hart van de Stad Krant is een uitgave van PAL Leiden. De krant verschijnt driemaal per jaar in een oplage van 3000 exemplaren. Hij wordt verspreid onder de leden van de gemeenteraad, ligt ter inzage in het stadhuis, de OB, verschillende leestafels van cafés en wordt huis aan huis bezorgd. Kopij graag naar: redactiehvds@palleiden.nl.

DONATEURS

M.L.C. de Geus, Gemeente Leiden en
VvE 't Kruytschip.

BESTUUR PAL Leiden

Ed Mol (voorzitter), Fred van der Loo (secretaris-penningmeester), Marika Keblusek (bestuurslid/nieuwsbrief), Wim Brugman (bestuurslid) en Jan de Jong (bestuurslid), , Robin van der Flier (kandidaat-bestuurslid)

PAL NIEUWSBRIEF

U kunt u voor de digitale nieuwsbrief aanmelden op: www.palleiden.nl.

BELANGRIJKE ADRESSEN

U kunt via de app **Mijn Gemeente** losse stoeptegels, defecte lantaarnpalen, omver gereden paaltjes, volle vuilcontainers en dergelijke melden. Melden kan ook via Gemeentelijke Diensten: 14 071 of digitaal: www.leiden.nl/melding.

Wijkagent Stefan Jansen: 0900-88 44

Wijkboa Dion Kerstjens: 14 071

Gemeentelijke Diensten: 14 071

MEDEWERKERS

Redactie: Marjolijn Pouw (eindredactie), Charlotte Boschma, Corine Hendriks, Carla van der Poel, Els Olden (correctie).

Vaste medewerkers: Jacques van Alpen, Juun Arens (vormgeving krant), Sarah Hart (foto's), Hans Heestermans, Fred van der Loo, Ed Mol, Edwin Orsel, José Plevier, Ronald Timmermans.

Bezorging: Rita Blankenberg, Barbara Blonk, Jan Demper (organisatie), Sarah Hart, Aart Martin de Jong, José Plevier, Ank Poland, Marjolijn Pouw, Marlein van Raalte, Henk van der Wal.

VOORAF EN TOEG

EET- DRINK- EN KUNSTLOKAAL

Botermarkt 8
2311 EM Leiden
071 512 66 33
voorafentoe.nl

Ontbijt, lunch en diner.
Breakfast, lunch and dinner.

EKOPLAZA

DE BIOLOGISCHE SUPERMARKT
VAN LEIDEN

- Grootste biologische assortiment
- Hoogwaardige, betrouwbare en veilige producten
- Beste service en inspiratie voor een gezonde leefstijl

Ekoplaza Leiden | Breestraat 127